

IFRS 9 - Ny nedskrivningsmodell for finansielle instrumenter

*Hvordan vil skiftet fra IAS 39 til IFRS 9 påvirke
tapsavsetningene i norske sparebanker?*

Kristine Kolnes Morsund & Helene Sofie Melbye

Veileder: Lars Inge Pettersen

Selvstendig arbeid, master i regnskap og revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer inntår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet våren 2017, og er en del av en toårig mastergrad i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole (NHH) i Bergen.

Arbeidet har utfordret oss på å forstå hvordan regnskapsstandardenes bestemmelser knyttet til nedskrivning av finansielle eiendeler faktisk blir, og vil, anvendes i praksis. På grunn av manglende praktisk erfaring og begrenset innsikt i bransjen, har vi etter beste evne vurdert hvordan sparebankene har praktisert, og vil praktisere, nedskrivningsreglene. Gjennom arbeidet har vi tilegnet oss mer detaljert kunnskap om både IAS 39 og IFRS 9, samt fått en dypere forståelse av standardenes bestemmelser. Prosessen har vært både lærerik, krevende og spennende. Vi ser frem til å se hva de faktiske effektene av IFRS 9 vil bli på sparebankenes tapsavsetninger i regnskapsåret 2018.

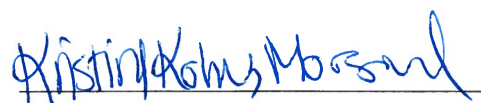
Vi vil takke vår veileder, Lars Inge Pettersen, som har gitt oss gode råd og tilbakemeldinger gjennom skriveprosessen.

Norges Handelshøyskole

Bergen, 4. juni 2017

Helene Sofie Melbye

Kristine Kolnes Morsund

Sammendrag

1. januar 2018 skal IAS 39 *Finansielle instrumenter - innregning og måling* erstattes av IFRS 9 *Finansielle Instrumenter*. Denne masteroppgaven tar for seg hvilke regnskapsmessige effekter sparebanker notert på Oslo Børs kan forvente på sine tapsavsetninger som følge av skiftet.

Med en ny standard for finansielle instrumenter, følger også en ny nedskrivningsmodell for finansielle eiendeler. Hovedforskjellen mellom standardene, med hensyn til nedskrivninger, er at IAS 39 har en “incurred loss”-modell og IFRS 9 har en “expected loss”-modell. “Incurred loss”-modellen krever objektive bevis på at en finansiell eiendel har falt i verdi for at eiendelen skal kunne nedskrives. “Expected loss”-modellen vurderer forventede kredittap og krever at forventninger om fremtidige hendelser er inkludert i estimeringen av verdifallets størrelse. For å vurdere hvilken effekt den nye modellen kan ha på nedskrivningenes tidspunkt og størrelse, har vi tatt utgangspunkt i en teoretisk tilnærming.

Oppgaven har to analysekapitler, et kapittel med en teoretisk tilnærming og et kapittel med en praktisk tilnærming. Den teoretiske analysen tar utgangspunkt i modellene gitt i hver standard for å studere forskjellene mellom disse og hvilke effekter som kan forventes av skiftet. Den praktiske analysen studerer sparebankenes forventninger til effekter av en ny nedskrivningsmodell, med utgangspunkt i deres årsrapporter for 2016.

Analysenes funn drøftes opp mot makroøkonomiske forhold. Våre funn viser at tapsavsetningene til sparebankene kommer til å bli mer volatile og at de kommer til å øke, men at denne økningen ikke vil bli signifikant. Vesentlig økning i tapsavsetninger vil, ifølge vår teoretiske analyse, kreve at kredittrisikoen til finansielle eiendeler øker signifikant. At vi forventer en ikke-vesentlig økning i tapsavsetningene, skyldes at Norges Banks prognoser viser at de norske økonomiske forholdene vil være stabile fra implementeringstidspunktet i 2018 frem til 2021. Det synes altså ikke å foreligge forhold som trigger kredittrisikoen tilstrekkelig for at denne øker signifikant. Mer volatile nedskrivninger, og således mer volatile resultater, skyldes at den nye nedskrivningsmodellen i større grad tar hensyn til markedskonjunktturene. Sparebankene kan imidlertid oppleve ulike effekter av implementeringen grunnet en større andel skjønnsmessige vurderinger.

Forkortelser

EAD	Exposure at Default (beløp eksponert for mislighold)
ECL	Expected Credit Loss (forventet kredittap)
FASB	Financial Accounting Standards Board
FVOCI	Fair Value Through Other Comprehensive Income (virkelig verdi med verdiendring over andre inntekter og kostnader under egenkapitalen)
FVTPL	Fair Value Through Profit or Loss (virkelig verdi med verdiendring over resultat)
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IBNR	Incurred But Not Reported
IFRS	International Financial Reporting Standards
IRB	Internal Ratings Based
LGD	Loss Given Default (tap gitt mislighold)
NGAAP	Norwegian Generally Accepted Accounting Principles
OCI	Other Comprehensive Income (andre inntekter og kostnader under egenkapitalen)
PD	Probability of Default (sannsynligheten for mislighold)
PiT	Point in Time
TTC	Through the Cycle
US GAAP	US Generally Accepted Accounting Principles

Definisjoner

12-måneders forventet kredittap	Andelen av livstids forventet kredittap som representerer forventet kredittap som resultat av tapshendelser på en finansiell eiendel som kan forekomme i løpet av de påfølgende 12 månedene etter rapporteringsdagen ¹
Brutto balanseført beløp	Amortisert kost til en finansiell eiendel før justering for tapsavsetning ¹
Finansielle eiendeler	Enhver eiendom i form av for eksempel; kontanter, et egenkapitalinstrument i et annet foretak eller en kontraktmessig rett til å motta kontanter eller annen finansiell eiendel fra et annet foretak ²
Finansielle instrumenter	Enhver kontrakt som fører til både en finansiell eiendel for ett foretak og en finansiell forpliktelse eller et egenkapitalinstrument for et annet foretak ²
Forventet kredittap	Vektet gjennomsnitt av kredittap med de respektive risikoene for mislighold som vektingen ¹
Kredittrisiko	Risikoen for at en av partene til et finansielt instrument vil forårsake et finansielt tap for den andre parten ved å mislykkes i å overholde forpliktelsen ³
Kreditsvekket finansiell eiendel	En finansiell eiendel er kreditsvekket når en eller flere skadelige hendelser har påvirket estimert fremtidig kontantstrøm til den finansielle eiendelen ¹
Livstids forventet kredittap	Forventet kredittap som følge av alle mulig tapshendelser over forventet løpetid til det finansielle instrumentet ¹
Transaksjonskostnader	Kostnader som er direkte henførbare til anskaffelsen, utstedelsen eller avhendingen av en finansiell eiendel, og som ikke ville påløpt uten en anskaffelse, utstedelse eller avhending ¹

¹ (IFRS 9, Appendix A)

² (IFRS 32.11)

³ (IFRS 7, Appendix A)

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG.....	3
FORKORTELSER	4
DEFINISJONER.....	5
INNHOLDSFORTEGNELSE	6
LISTE FOR FIGURER/GRAFER/TABELLER	8
1. INNLEDNING.....	9
1.1 BAKGRUNN FOR VALGT TEMA	9
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNINGER.....	10
1.3 VIDERE UTFORMING AV OPPGAVEN.....	10
2. HISTORISK BAKGRUNN	12
3. TEORI.....	13
3.1 IFRS OG DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET	13
3.1.1 <i>Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket</i>	13
3.2 AMORTISERT KOST OG EFFEKTIV RENTE-METODE	14
3.2.1 <i>Amortisert kost</i>	15
3.2.2 <i>Effektiv rente-metode</i>	15
3.3 IAS 39 FINANSIELLE INSTRUMENTER – INNREGNING OG MÅLING	17
3.3.1 <i>Kategorier for finansielle eiendeler</i>	17
3.3.2 <i>Nedskrivning</i>	19
3.4 IFRS 9 FINANSIELLE INSTRUMENTER.....	23
3.4.1 <i>Kategorier for finansielle eiendeler</i>	23
3.4.2 <i>Nedskrivning</i>	24
4. FORVENTET UTVIKLING I MAKROØKONOMISKE FORHOLD.....	34
4.1 PENGEPOLITISK RAPPORT 1/17.....	34
4.2 FINANSIELLE UTVIKLINGSTREKK 2016	37
5. METODE	39
5.1 FORSKNINGSDESIGN	39
5.2 POTENSIELLE FEILKILDER.....	40
5.2.1 <i>Reliabilitet</i>	40
5.2.2 <i>Validitet</i>	41

6.	TEORETISK ANALYSE AV FORSKJELLER MELLOM STANDARDENE	43
6.1	KOLLEKTIV VURDERING PÅ GRUPPENIVÅ.....	43
6.1.1	<i>Steg 1 – ikke signifikant økning i kredittrisiko</i>	<i>44</i>
6.1.2	<i>Steg 2 – signifikant økning i kredittrisiko.....</i>	<i>46</i>
6.2	INDIVIDUELLE VURDERINGER.....	48
6.3	OPPSUMMERING OG FREMSTILLING AV FORSKJELLENE MELLOM NEDSKRIVNINGSMODELLENE	50
7.	PRAKTISK ANALYSE AV NORSKE SPAREBANKERS FORVENTNINGER TIL IMPLEMENTERINGEN AV IFRS 9	52
8.	DRØFTELSE.....	56
8.1	MER VOLATILE RESULTATER?	56
8.2	ØKTE NEDSKRIVNINGER?.....	58
8.2.1	<i>Personmarkedet.....</i>	<i>58</i>
8.2.2	<i>Bedriftsmarkedet</i>	<i>60</i>
8.2.3	<i>Oppsummering</i>	<i>61</i>
8.2.4	<i>Resultater fra drøftelse opp mot norske sparebanker</i>	<i>62</i>
8.3	STEMMER SPAREBANKENES VURDERING AV EFFEKT?	65
8.4	IMPLIKASJONER AV MER USIKRE ESTIMATER	66
8.4.1	<i>Implikasjoner for brukerne.....</i>	<i>68</i>
9.	AVSLUTNING	70
9.1	KONKLUSJON	70
9.2	SVAKHETER VED OPPGAVEN.....	72
9.3	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	72
	LITTERATURLISTE	74

Liste for figurer/grafer/tabeller

<i>Figur 1: Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket til IASB</i>	14
<i>Figur 2: Kategoriene for finansielle eiendeler i IAS 39</i>	18
<i>Figur 3: Oversikt over når finansielle eiendeler kan plasseres i grupper for samlet vurdering av verdifall</i>	21
<i>Figur 4: Modell for tapsavsetning under IFRS 9, der endring i kredittrisiko er driver for tapsavsetning (PricewaterhouseCoopers (PwC), 2014, s. 2)</i>	25
<i>Figur 5: Illustrasjon av hvordan man kan benytte seg av tre-stegsmodellen for å beregne tapsavsetninger i IFRS 9 (IFRS Foundation, 2014b, s. 18)</i>	27
<i>Figur 6: PiT og TTC - hvordan det tas hensyn til konjunkturer ved beregning av sannsynligheten for mislighold</i>	28
<i>Figur 7: Utvikling i renter fra 2010 til 2017, og videre forventet utvikling frem til 2021 (Norges Bank, 2017, s. 20)</i>	35
<i>Figur 8: Husholdningenes rentebelastning og gjeldsbelastning fra 2000 til 2021 (Norges Bank, 2017, s. 23)</i>	36
<i>Figur 9: Andel problemlån hos banker med en renteøkning på tre-fire prosentpoeng (Finanstilsynet, 2016b, s. 56)</i>	38
<i>Figur 10: Tapsavsetningsmønster i ulike nedskrivningsmodeller (fra (KPMG AS, 2016, s. 4) inspirert av (IASB, 2013, s. 9))</i>	50
<i>Graf 1: Norske sparebankers forventninger til effekt ved implementering av IFRS 9</i>	53
<i>Graf 2: Endring i totale nedskrivninger for norske sparebanker fra 2015 til 2016</i>	54
<i>Graf 3: Endringer i gruppenedskrivninger for norske sparebanker fra 2015 til 2016</i>	55
<i>Tabell 1: Kontantstrøm fra utlån, beregning av effektiv rente på kontantstrømmen</i>	16
<i>Tabell 2: Amortisering av kontantstrøm, "Amortisert kost UB" tilsvarer balanseført beløp på utlån</i>	16
<i>Tabell 3: Illustrasjon av tapsavsetning med IAS 39 mot IFRS 9</i>	48
<i>Tabell 4: Illustrasjon av endret rentesats på boliglån</i>	63

1. Innledning

Innledningen tar først for seg bakgrunn for valg av tema. Videre er problemstillingen formulert og oppgavens avgrensninger gitt. Avslutningsvis presenteres oppgavens struktur og videre oppbygning.

1.1 Bakgrunn for valgt tema

1. januar 2018 skal IFRS 9 *Finansielle instrumenter* erstatte dagens standard IAS 39 *Finansielle instrumenter - innregning og måling* (IFRS 9 IN.1 og 7.1.1). Skiftet til en ny standard vil kunne gi vesentlig virkninger i sparebankenes finansregnskap, da finansielle instrumenter utgjør en stor andel av deres balanse. Riktig verdsettelse av de finansielle instrumentene er derfor essensielt for at balansen skal gi et rettviseende bilde av selskapets økonomiske posisjon.

Formålet med et finansregnskap er, i henhold til IASB sitt konseptuelle rammeverk, å gi brukerne beslutningsnyttig informasjon, samt at eierne skal kunne kontrollere selskapets drift som utføres av ledelsen (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 57). For at brukerne skal kunne ta beslutninger og kontrollere ledelsen, trenger de tidsriktig informasjon som gjenspeiler den økonomiske virkeligheten til selskapet. IAS 39 ble i kjølvannet av finanskrisen i 2008 kritisert for at nedskrivninger på finansielle eiendeler kom “for sent” og var “for små”, og ga således ikke brukerne nødvendig informasjon (Madsen, 2015). Ved utskifting av IAS 39 til fordel for IFRS 9, skal det benyttes en “expected loss”-modell i stedet for en “incurred loss”-modell (Ernst & Young (EY), 2014, s. 4). Den nye nedskrivningsmodellen er en reaksjon på IAS 39 sin modell, hvor det kreves objektive bevis (Picker, et al., 2016, s. 156). Foretak skal i den nye modellen ta hensyn til forventninger om fremtidige tap, slik at nedskrivningene skal komme tidsriktig (IFRS Foundation, 2014b, s. 2). Ved å inkludere prognoser om fremtidige kredittap, er det forventet at informasjonsverdien til brukerne vil bli høyere.

Fristen for å implementere den nye standarden nærmer seg, og flere av sparebankene er selv i gang med å analysere effekter av dette. Undersøkelser av europeiske banker indikerer at nedskrivningene vil øke betydelig som følge av ny standard (European Banking Authority (EBA), 2016, s. 8). Vi ønsker å undersøke om tilsvarende forventning kan overføres til de norske sparebankene som rapporterer etter IFRS, og om sparebankene har begynt å tilpasse seg IFRS 9 allerede i 2016 ved å øke nedskrivningene sine. Vi har valgt dette temaet fordi vi

synes det er interessant å se på hvilke endringer som vil følge av en ny standard og hvilken effekt en ny nedskrivningsmodell vil få på norske sparebankers finansregnskap.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Formålet med oppgaven er å undersøke, med et teoretisk utgangspunkt, hvilken betydning skifte av IFRS-standard kan ha på norske sparebankers tapsavsetninger på finansielle eiendeler. For å kunne belyse denne forventede effekten, har vi formulert følgende problemstilling:

Hvordan vil skiftet fra IAS 39 til IFRS 9 påvirke tapsavsetningene i norske sparebanker?

Oppgaven ønsker å se på effekten av å implementere en ny IFRS standard, og det ses derfor bort fra andre regnskapspråk som for eksempel NGAAP og US GAAP.

Både IFRS 9 og IAS 39 er relativt omfattende standarder. Teoriutredningen av standardene er av den grunn sentrert rundt prinsipper som vil bidra til å gi svar på oppgavens problemstilling, og er i stor grad begrenset til standardenes kapittel om “Measurement”. Det ses bort fra kapitler om sikringsbokføring og underliggende derivater. Det ses også bort fra eventuelle skattemessige effekter den nye standarden kan gi.

Det er norske sparebanker registrert på Oslo Børs som er objekt for oppgaven. Teoriutredningen vil være forklart generelt for alle type foretak, men eksempler vil være knyttet til banker og deres finansielle eiendeler. Videre vil hovedsakelig utlån brukes som utgangspunkt i eksemplene, både i teoridelen og i analysene. Teoriene om nedskrivninger vil være begrenset til finansielle eiendeler som måles til amortisert kost. Videre medfører oppgavens begrensning til norske sparebanker at det ses bort fra forventede effekter for norske forretningsbanker og utenlandske banker.

1.3 Videre utforming av oppgaven

Totalt har denne oppgaven 9 kapitler, som inkluderer innlednings- og avslutningskapitlene. Oppgavens andre kapittel redegjør for den historiske bakgrunnen for utviklingen av IFRS 9. Dette kapittelet er inkludert for å sette utviklingen av standarden i historisk perspektiv. Det tredje og fjerde kapittelet utgjør det teoretiske fundamentet for analysen og drøftelsen. I

kapittel 3 blir teorien tilknyttet IFRS og de to aktuelle standardene gjennomgått. Her presenteres først det konseptuelle rammeverket som ligger til grunn for hver IFRS standard. Deretter presenteres målemetoden amortisert kost. Å forstå denne metoden er avgjørende for videre forståelse av måling av de finansielle eiendelene som er objekt for nedskrivningsmodellene. Etter det presenteres den gamle og den nye standarden for finansielle instrumenter hver for seg, med vekt på prinsipper for nedskrivning. Kapittel 4 gir et utdrag av Norges Banks rapport “Pengepolitisk Rapport 1/17” og Finanstilsynets rapport “Finansielle Utviklingstrekk 2016”, med fokus på forventet utvikling i makroøkonomiske forhold. Utdrag fra disse rapportene er inkludert i oppgaven, fordi foretak må ta hensyn til fremtidige makroøkonomiske forhold når de skal beregne forventede tap på sine finansielle eiendeler etter IFRS 9. Videre vil metodene i analysene bli presentert i kapittel 5, før de to neste kapitlene gir en analyse av teoretiske forskjeller mellom standardene og en analyse av norske sparebankers forventninger til effekter av implementeringen av den nye standarden. Til slutt skal oppgaven drøfte de teoretiske funnene opp mot bankenes forventninger og makroøkonomiske forhold for å vurdere effekter den nye standarden kan ha på sparebankenes tapsavsetninger for regnskapsåret 2018. Konklusjonen trekkes fra denne drøftelsen.

2. Historisk bakgrunn

International Accounting Standard Board (IASB) er dagens standardsettende organ som utvikler International Financial Reporting Standards (IFRS). IASB tok over etter International Accounting Standard Committee (IASC) i 2001, som er det organet som utviklet standardene International Accounting Standards (IAS). Da IASB overtok etter IASC, var deres mål å utvikle nye og forbedre gamle standarder til nye standarder som går under forkortelsen IFRS. (IASB Foundation (IASB), 2007, s. 2)

Sir David Tweedie, styreformann i IASB fra 2001 til 2011, har tidligere sagt om IAS 39; "*if you think you understand the standard, you have not read it properly*" (IASB, 2007, s. 4). Bakgrunnen for sitatet er at IAS 39 er en tungt regelstyrt standard med mange detaljer. Stor grad av regelstyring gjør det utfordrende for brukerne å anvende bestemmelsene i standarden, og den har derfor fått kritikk for kompleksiteten. Etter finanskrisen i 2008 endret kritikken innfallsvinkel, og rettet seg i stedet mot bruk av virkelig verdi som målemetode og reglene for nedskrivning av finansielle eiendeler (Picker, et al., 2016, s. 156). Kritikken mot nedskrivningsreglene knyttet seg hovedsakelig til at nedskrivningene kom for sent og var for små. Den sene innregningen av tap som følge av krav til objektive bevis, ble sett på som en svakhet ved standarden. For å håndtere og gi etter for kritikken, begynte IASB å utvikle en standard som ikke skulle være for komplisert og som skulle gi en mer tidsriktig innregning av tap. (IFRS Foundation, 2014a) Tre nedskrivningsmodeller ble derfor til én, og IASB la opp til å beregne nedskrivninger basert på forventninger om fremtidige kredittap, i stedet for på objektive bevis. Mange argumenterer for at nedskrivninger som tar hensyn til forventede kredittap gir et mer virkelighetsnært og tidsriktig bilde, og gir dermed mer relevant informasjon for brukerne (IFRS Foundation, 2014b, s. 2).

Prosessen med å ferdigstille IFRS 9 tok lengre tid enn planlagt, og standarden ble derfor utstedt i tre forskjellige faser fra 2009 til 2014, etter hvert som hver del ble ferdigstilt (IFRS 9, s. A317). Fire år senere, fra og med 1. januar 2018, kreves det at foretak som rapporterer etter IFRS skal ta i bruk den nye standarden. Det er også tillatt med tidligere implementering. Bestemmelsen om implementering gjelder for norske børsnoterte selskap gjennom EØS-avtalen, ettersom EU-kommisjonen vedtok å ta inn IFRS 9 i sin IFRS-forordning 22. november 2016. (Finanstilsynet, 2016a)

3. Teori

I dette kapitlet blir først IFRS og det konseptuelle rammeverket presentert, da dette danner grunnlaget for standardsetting. Videre gjennomgås målemetoden amortisert kost, samt effektiv rente-metode, da begge benyttes i hver standard. Til slutt presenteres IAS 39 og IFRS 9 hver for seg, med fokus på nedskrivning.

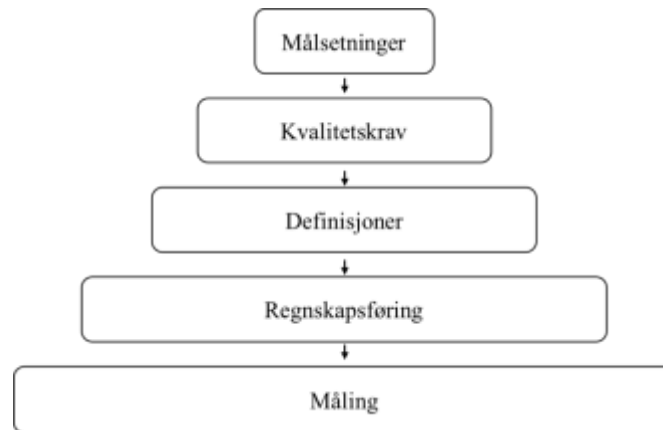
3.1 IFRS og det konseptuelle rammeverket

I IFRS har man et konseptuelt rammeverk som danner grunnmuren for regnskapsføring og videre standardsetting; *The Conceptual Framework of Financial Reporting*. Et konseptuelt rammeverk kan beskrives som "*en normativ regnskapsteori eller en plattform for utledning av løsninger på praktiske regnskapsspørsmål, som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger*" (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 29).

Selv om det konseptuelle rammeverket er gitt autoritet og en aktiv rolle i praksis, skal det ikke behandles som en standard. Dette betyr at bestemmelser i en spesifikk standard skal overstyre bestemmelser i det konseptuelle rammeverket dersom det er konflikt mellom bestemmelsene (IASB, 2010, s. A19).

3.1.1 Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket

IASB sitt konseptuelle rammeverk kan illustreres som et hierarki med 5 nivåer som gir brukerne veiledning for hvilken informasjon som bør inkluderes i finansregnskapet (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 41). De fem nivåene er illustrert i figur 1 under i gitt rekkefølge; målsetninger, kvalitetskrav, definisjoner, regnskapsføring og måling. Nedenfor er nivåene målsetninger og kvalitetskrav forklart. Definisjoner og regnskapsføring gir krav som må være oppfylt for innregning, men vil ikke bli behandlet her. Måling blir ikke utdypet nærmere i denne delen, fordi de to standardene regulerer dette selv.

Figur 1: Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket til IASB

Den overordnede målsetningen, og formålet med regnskapet, er i IASB sitt konseptuelle rammeverk todelt, med et beslutningsformål og et kontrollformål (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 58). Beslutningsformålet handler om at foretaket skal formidle informasjon til sine brukere som skal være beslutningsnyttig, først og fremst for primærbrukere som gjeldsinvestorer og egenkapitalinvestorer (IASB, 2010, OB2). Kontrollformålet går ut på at eierne skal kunne evaluere ledelsens utnyttelse av selskapets ressurser, og hvorvidt utnyttelsen er effektiv eller ikke (IASB, 2010, OB4). Et foretak må derfor ha brukerne i tankene når de skal vurdere hvilken informasjon som skal inkluderes i regnskapet.

Det konseptuelle rammeverket har flere kvalitetskrav til den informasjonen som skal utstedes. De fundamentale kvalitetskravene er relevans og pålitelighet (IASB, 2010, QC5). Finansiell informasjon er relevant når den tilfører informasjon som kan anvendes i beslutningstakingen. Vesentlige feil eller mangler kan også anses å være relevante dersom disse kan påvirke beslutninger (Picker, et al., 2016, s. 8). I tillegg må informasjonen presentere de økonomiske forholdene på en pålitelig måte. For å kunne gi en pålitelig fremstilling, må informasjonen være fullstendig, nøytral og feilfri (IASB, 2010, QC12). I dagens samfunn kan dette kvalitetskravet være vanskelig å tilfredsstille, som følge av at mange størrelser i regnskapet er preget av skjønsmessige vurderinger.

3.2 Amortisert kost og effektiv rente-metode

De finansielle eiendelene i standardene IAS 39 og IFRS 9, skal enten måles til virkelig verdi eller til amortisert kost, avhengig av egenskapene til eiendelene (IFRS 9, 5.2.1 & IAS 39.46).

Standardene har ulike fremgangsmåter for å bestemme hvilken målemetode en eiendel skal regnskapsføres etter, noe som vil utdypes under hver standard.

Under vil kun amortisert kost bli presentert, fordi verdivurdering av eiendeler som måles til virkelig verdi ikke reguleres av nedskrivningsmodellene. Videre presenteres effektiv rentemetode, som benyttes for fastsettelse av regnskapsmessige renteinntekter og rentekostnader (Bjørnstadjordet, Jensen, Kamp, Schwencke, & Skisland, 2013, s. 135).

3.2.1 Amortisert kost

Amortisering brukes i denne sammenhengen om nedbetaling av lån, og gir en periodisering av lånekostnader. Amortisert kost er det beløpet som den finansielle eiendelen måles til ved førstegangsinnregningen, fratrukket tilbakebetalinger av hovedstol. Tilbakebetalinger av hovedstol kan for eksempel være månedlige avdrag på serielån. En positiv verdiendring på en finansiell eiendel som måles til amortisert kost, skal ikke resultatføres før eiendelen realiseres. (IFRS 9, Appendix A) Det er altså ikke tillatt å skrive opp verdien på en eiendel når den er under foretakets kontroll. Negativ endring i virkelig verdi skal ikke resultatføres før eiendelen fraregnes, omklassifiseres eller før verdifallet omfattes av gjeldende nedskrivningsmodell (IAS 39.56 & IFRS 9, 5.7.2).

Ved førstegangsinnregning skal de finansielle eiendelene som i etterfølgende måling føres til amortisert kost, måles til virkelig verdi pluss transaksjonskostnader (IAS 39.43 & IFRS 9, 5.1.1).

3.2.2 Effektiv rentemetode

Den effektive rentemetoden benyttes for å beregne amortisert kost, og skal allokere renteinntekter og -kostnader over den relevante tidsperioden. Renteinntekter eller -kostnader beregnet ved bruk av den effektive rentemetoden, allokeres til resultatet. (IFRS 9, Appendix A) Forskjellen mellom beregnede og faktiske renter som betales i løpet av et år, skal justeres i den balanseførte verdien til den finansielle eiendelen. Dette medfører at forskjellen mellom balanseført og nominell verdi på lånet vil reduseres hver rapporteringsdag. (Bjørnstadjordet et al., 2013, s. 137)

Den effektive rentesatsen er den renten som nøyaktig diskonterer estimerte fremtidige kontante betalinger over forventet løpetid til brutto balanseført beløp. Effektiv rentesats kan kort sagt

beskrives som nominell rente pluss alle gebyrer og kostnader på lånet. (IFRS 9, Appendix A) Den effektive rentesatsen tar altså hensyn til faktiske totale kostnader (Forbrukerrådet, 2017). Det må videre tas hensyn til kontraktmessige vilkår ved den finansielle eiendelen. Dette kan være vilkår om førtidsbetaling, utsettelse, kjøpsopsjoner eller lignende. Kredittap som allerede har skjedd, skal inkluderes i beregningen av effektiv rentesats. Fremtidige kredittap skal på den andre siden ekskluderes. Honorarer og lignende som allerede er betalt eller mottatt mellom partene i kontrakten, skal også inkluderes i beregningen. (IFRS 9, Appendix A)

Tabell 1 gir en forenklet illustrasjon av hvordan effektiv rentesats beregnes på en kontantstrøm på et utlån fra Bank A til Kunde B. Lånets pålydende er kr 1.000.000 med løpetid over 5 år. Lineære årlige avdrag er kr 200.000. Nominell rentesats på lånet er 5,0 %. I tillegg må kunden betale et etableringsgebyr på kr 10.000. Lånet utbetales 31.12 i år 0, slik at det ikke påløper renter dette året. Ved beregning av den effektive rentesatsen, skal det tas hensyn til alle kontraktmessige vilkår, noe som medfører at etableringsgebyret skal inkluderes i kontantstrømmen. Den effektive rentesatsen blir da 5,38 %. Dette er høyere enn lånets nominelle rente, og skyldes at etableringsgebyret reduserer kontantstrømmen fra kr 1.000.000 til kr 990.000 i år 0.

Tabell 1: Kontantstrøm fra utlån, beregning av effektiv rente på kontantstrømmen

LÅN = År	<u>1 000 000</u>					
	0	1	2	3	4	5
Lån IB		1 000 000	800 000	600 000	400 000	200 000
Etableringsgebyr	10 000	0	0	0	0	0
Avdrag	0	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000
Lån UB	1 000 000	800 000	600 000	400 000	200 000	0
Nominell rente, 5 %	0	50 000	40 000	30 000	20 000	10 000
Kontantstrøm	990 000	-250 000	-240 000	-230 000	-220 000	-210 000
Effektiv rentesats	5,376 %					

Tabell 2: Amortisering av kontantstrøm, "Amortisert kost UB" tilsvarer balanseført beløp på utlån

År	0	1	2	3	4	5
Amortisert kost IB	990 000	793 221	595 863	397 896	199 287	
Effektiv rente	53 221	42 642	32 033	21 390	10 713	
Kontantstrøm	- 250 000	- 240 000	- 230 000	- 220 000	- 210 000	
Amortisert kost UB	793 221	595 863	397 896	199 287	0	
<i>Amortisering av etableringsgebyr</i>		3 221	2 642	2 033	1 390	713

Tabell 2 viser hvordan den effektive rentesatsen påvirker balansestørrelsen til lånet. Forskjellen mellom renteinntekter fra nominell rente og beregnede renteinntekter fra effektiv rente-metode, legges til på lånets balanseførte beløp som en amortisering av etableringsgebyret. Dette medfører at lånets balanseførte beløp, altså "Amortisert kost UB", ved utgangen av år 1 er kr 793.221 i stedet for kr 790.000, og så videre. Effektiv rente er renteinntekten som resultatføres direkte.

3.3 IAS 39 Finansielle instrumenter – Innregning og måling

IAS 39 er frem til 1. januar 2018 gjeldende standard for innregning og måling av finansielle instrumenter, hvis IFRS 9 ikke implementeres før fristen. Standardens mål er å etablere prinsipper for innregning og måling av finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser og noen kontrakter for kjøp og salg av ikke-finansielle instrumenter (IAS 39.1). Det er delen om måling, "Measurement", samt tilhørende forklaring i Appendix A i standarden, som er relevant for å kunne besvare problemstillingen. Ettersom standarden har vært gjennom en rekke forandringer de siste årene, tar oppgaven utgangspunkt i utgaven gitt ut 18. februar 2011.

Først presenteres de fire kategoriene for finansielle eiendeler. Det er kun kategoriene for eiendeler som kan måles til amortisert kost som vil bli utdypet. Metoden for måling er gitt i delkapittelet om amortisert kost og effektiv rente-metode. Verdifall og nedskrivninger av verdiene til finansielle eiendeler vil gjennomgås til slutt, og det er her hovedtyngden av teoridelen tilknyttet IAS 39 vil ligge.

3.3.1 Kategorier for finansielle eiendeler

Alle finansielle eiendeler må klassifiseres til en av de fire kategoriene gitt i IAS 39 for regnskapsmessige formål (Kvifte, Tofteland, & Bernhoft, 2011, s. 270). De fire kategoriene er "finansielle eiendeler til virkelig verdi med verdiendring over resultat", "investeringer som holdes til forfall", "utlån og fordringer" og "finansielle eiendeler tilgjengelig for salg" (IAS 39.45). Amortisert kost kan kun anvendes på finansielle eiendeler i kategoriene "investeringer som holdes til forfall" og "utlån og fordringer". Ettersom oppgaven fokuserer på eiendeler som kan måles til amortisert kost, vil kun disse to kategoriene bli behandlet videre.

Figur 2: Kategoriene for finansielle eiendeler i IAS 39

I kategorien “investeringer som holdes til forfall” finner man ikke-derivative finansielle eiendeler som enten har faste betalinger eller betalinger som lar seg fastsette. Disse eiendelene må ha en bestemt forfallsdag som foretaket har både intensjon og evne til å overholde. (IAS 39.9) Foretak kan benytte denne kategorien som et alternativ for verdsettelse til virkelig verdi dersom foretaket ikke forventer å dra nytte av verdiendringene på instrumentet. (Bjørnstadjordet et al., 2013, s. 101). Gjeldsinstrumenter som børsnoterte obligasjoner og innskuddsbevis faller normalt inn i denne kategorien (Kvifte et al., 2011, s. 271).

“Utlån og fordringer” er ikke-derivative finansielle eiendeler med faste betalinger eller betalinger som kan fastsettes, og som ikke er notert på et aktivt marked (IAS 39.9). Et aktivt marked er definert som et marked hvor transaksjoner tar plass i tilstrekkelig frekvens og volum til å gi kontinuerlig informasjon om pris (IFRS 13, Appendix A). Kundefordringer og ordinære lån plasseres først og fremst i denne kategorien, og utgjør hovedtyngden av instrumenttypene her. Utlån og fordringer som har en flytende rente, vil egentlig ikke anses å ha faste betalinger, men den flytende renten kan fastsettes med henvisning til markedsrenten. (Bjørnstadjordet et al., 2013, s. 101)

Selv om en finansiell eiendel oppfyller kriteriene til en av de to kategoriene, kan foretaket likevel kategorisere eiendelen til ”virkelig verdi med verdiendring over resultat” ved innregning. Denne muligheten kalles en ”virkelig verdiopsjon” (PricewaterhouseCoopers (PwC), 2015). For å kunne benytte seg av opsjonen, må minst ett av to kriterier være oppfylt. Det ene kriteriet er at måling til virkelig verdi vil eliminere eller signifikant redusere inkonsistens som måtte oppstå mellom to balanserende finansielle instrumenter. Det andre kriteriet er at man har en gruppe finansielle eiendeler som vurderes og følges opp til virkelig verdi i henhold til dokumentert risikostyring eller investeringsstrategi. (IAS 39.9) Selv om det stilles kriterier for innregning til virkelig verdi med verdiendring over resultat, kan i teorien ethvert instrument klassifiseres innenfor denne kategorien. Instrumentet blir da låst til målemetoden. (Kvifte et al., 2011, s. 270)

3.3.2 Nedskrivning

Et foretak skal hver balansedag vurdere om det foreligger objektive bevis på verdifall for alle finansielle eiendeler, med unntak av de som måles til virkelig verdi med verdiendring over resultatet (IAS 39.58). Denne delen skal se på nedskrivningsmodellen som brukes på finansielle eiendeler som måles til amortisert kost.

Etter at IAS 39 i 2003 ble revidert av IASB, ble nedskrivningsmodellen klart basert på en "incurred-loss"-modell. En "incurred loss"-modell krever objektive bevis på verdifall for at verdien på en finansiell eiendel skal kunne nedskrives. Dette eller disse objektive bevisene må følge av én eller flere tidligere tapshendelser som har funnet sted etter at eiendelen ble innregnet. Objektive bevis skal med andre ord identifiseres av observerbare tapshendelser. En tapshendelse kan for eksempel være vesentlige finansielle vanskeligheter hos debitor eller et kontraktsbrudd som mislighold. (IAS 39.59)

For å kunne føre en nedskrivning, må tapshendelsene ha en effekt på eiendelens kontantstrøm som kan måles pålitelig. Det kreves ikke at svekkelsen på kontantstrømmen må være resultat av én spesifikk hendelse. Svekkelsen kan også være et resultat av en kombinert effekt fra en rekke hendelser. Tap som forventes å inntreffe fra fremtidige hendelser, skal ikke innregnes, uavhengig av hvor sannsynlige de er. (IAS 39.59)

Dersom det identifiseres objektive bevis som følge av en eller flere tapshendelser, skal det vurderes om det er nødvendig å foreta en nedskrivning av eiendelens balanseførte verdi. Foretaket må da estimere verdien av fremtidige kontantstrømmer som forventes å mottas fra den finansielle eiendelen, og diskontere kontantstrømmen med dens originale effektive rentesats. Dersom dette estimatet er lavere enn den bokførte verdien, skal det føres en tapsavsetning på eiendelen som tilsvarer differansen mellom disse to størrelsene. (IAS 39.63) Har den finansielle eiendelen flytende rente, skal diskonteringsrenten settes til den løpende effektive rentesatsen som er fastsatt i henhold til kontrakten. Dette vil være den effektive rentesatsen på måletidspunktet, og ikke den originale rentesatsen. (IAS 39.AG84) Kontantstrømmene består i hovedsak av innbetalte renter og hovedstol. Fremtidige kredittap skal ikke inkluderes i estimeringen av fremtidige kontantstrømmer (IAS 39.63).

Når en finansiell eiendel skal nedskrives, beregnes den effektive renten ved å multiplisere original effektiv rentesats med netto balanseført beløp. Netto balanseført beløp vil si eiendelens verdi ved førstegangsinnregning, fratrukket tilbakebetaling av hovedstol og

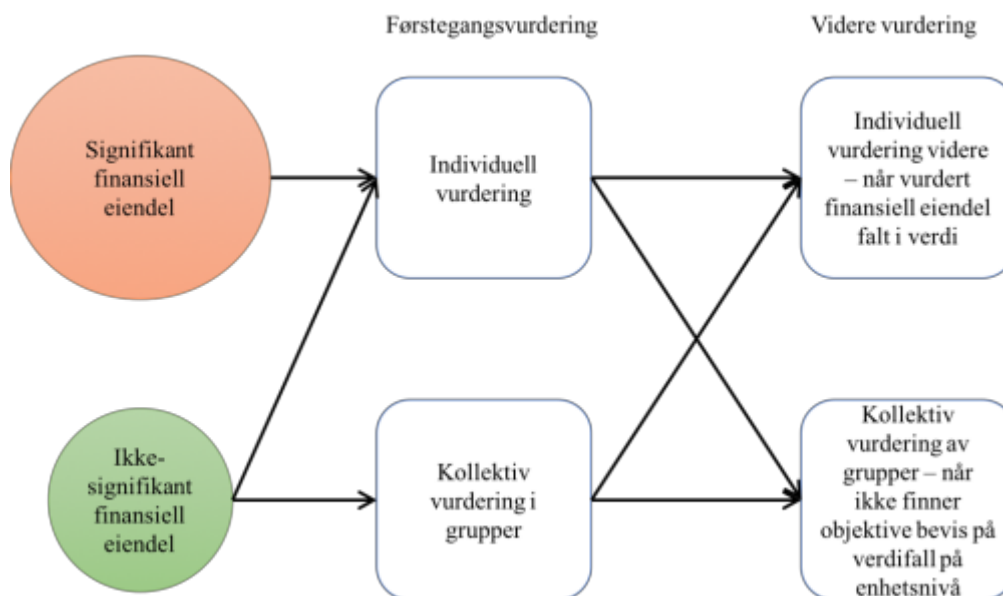
akkumulert amortisert kost beregnet med den effektive rente-metoden. I tillegg skal beregningsgrunnlaget reduseres med det beregnede verdifallet. (IAS 39.9)

Proessen med å estimere størrelsen på et verdifall, kan resultere i at foretaket enten finner én bestemt størrelse på verdifallet eller avdekker en rekke mulige størrelser. Dersom foretaket finner flere beløp som kan utgjøre verdifallet på den finansielle eiendelen, skal foretaket benytte det beste estimatet innenfor det estimerte beløpsintervallet. For å komme frem til det beste estimatet, må all tilgjengelig og relevant informasjon om forhold som eksisterer ved regnskapsavslutningen, benyttes. (IAS 39.AG86)

Nedskrivningen av en finansiell eiendel skal enten føres direkte mot eiendelen, eller ved hjelp av en tapsavsetningskonto i balansen. Motposten er resultatregnskapet. (IAS 39.63) Dersom kredittapet senere antas å være lavere enn først beregnet, skal reverseringen av den tidligere nedskrivningen føres over resultatet (IAS 39.65).

Kollektiv verdivurdering av grupper

Ettersom foretak ikke alltid har mulighet til å identifisere indikasjoner på verdifall på enhetsnivå, kan det være nødvendig å gruppere de finansielle eiendelene (IAS 39.AG88). Selv om finansielle eiendeler kan vurderes samlet i gruppe, skal alle signifikante eiendeler først vurderes hver for seg. Det er ikke spesifisert hva som anses som signifikant, slik at foretakene selv må sette opp kriterier for dette. Det kan tas utgangspunkt i for eksempel eiendelens størrelse, eiendelens tapspotensiale eller kundens utnyttelse av sin kredittramme. For finansielle eiendeler som ikke anses å være signifikante, kan foretaket selv bestemme om eiendelene først skal vurderes individuelt eller om eiendelene skal vurderes samlet i en gruppe. Dersom det først anslås at en finansiell eiendel har falt i verdi, skal ikke denne inngå i en samlet vurdering med andre eiendeler, uavhengig av om den er klassifisert som signifikant eller ikke. Hvis foretaket ikke finner objektive bevis på at det foreligger et verdifall, kan eiendelen vurderes samlet i gruppe. (IAS 39.64) Figur 3 illustrerer hvilke eiendeler som kan vurderes samlet i grupper.

Figur 3: Oversikt over når finansielle eiendeler kan plasseres i grupper for samlet vurdering av verdifall

For å kunne gruppere finansielle eiendeler, må eiendelene ha like kredittrisikokarakteristikker. De kredittrisikokarakteristikkene som de finansielle eiendelene grupperes etter, skal gi en indikasjon på debitorenes evne til å betale sine forpliktelser i tide. Banker kan eksempelvis gruppere privatpersoner ved hjelp av et kredittrangeringssystem, med risikoklasser rangert fra A-K. Grupperingen kan også ta hensyn til egenskaper som geografi, kundekarakteristikk, forfallsstatus med mer. (IAS 39.AG87) Det er for eksempel vanlig å gruppere bedriftskunder etter næringer som varehandel, eiendomsdrift og offentlig forvaltning.

Det er IAS 39.AG89 og -AG90 som regulerer gruppevis nedskrivninger. Foretak kan benytte historisk tapserfaring for å estimere de forventede fremtidige kontantstrømmene, hvor den historiske tapserfaringen anses for å være et objektivt bevis på at en gruppe utlån har falt i verdi. For å kunne foreta en gruppenedskrivning, må dataene på historiske tapserfaringer gi en målbar reduksjon i estimerte fremtidige kontantstrømmer. Når historisk tapserfaring brukes til å estimere fremtidige kontantstrømmer, er det viktig å justere denne for forhold som avviker fra erfaringsperioden. Dersom for eksempel markedsrenten ved måling avviker betydelig fra markedsrenten på tidspunktet for datainnsamlingen, må denne variabelen justeres slik at estimatet på fremtidig kontantstrøm ikke baseres på et forhold som ikke lenger foreligger. Forhold fra tapserfaringen må fjernes fra datagrunnlaget, og tilsvarende må forhold som foreligger ved vurdering legges til den perioden tapserfaringen er hentet fra. Kort sagt må den historiske tapserfaringen tilpasses forholdene som foreligger ved verdivurderingen. Den historiske tapserfaringen, justert for periodenes forhold, brukes til å nedskrive en gruppe

finansielle eiendeler på bakgrunn av "incurred but not reported"-tap (IBNR). En slik nedskrivning begrunnes med at tapshendelser anses å ha inntruffet, selv om foretaket ikke har fått spesifikk kunnskap om tapshendelsene på individuelt nivå enda.

IAS 39.59 (f) gir eksempler på observerbare data som kan benyttes for å beregne nedskrivninger på grupper med finansielle eiendeler. Slik data kan enten være data på negative endringer i betalingsstatusen til låntakerne i gruppen eller data på økonomiske forhold som korrelerer med mislighold. Indikasjoner som tilsier at betalingsevnen til kundene er redusert, kan være økt antall forsinkede betalinger eller kredittkort som utnyttes fullt ut med minimum månedlig nedbetaling. Eksempler på økonomiske forhold, enten nasjonale eller lokale, som korrelerer med mislighold, er økt arbeidsledighet, reduserte boligpriser, redusert oljepris eller en negativ endring i industriforhold.

Data på dødsfall kan brukes som grunnlag for en IBNR-nedskrivning, fordi dødsfall gir en negativ endring i betalingsstatusen til låntakerne i en gruppe sett under ett. Selv om en bank ikke vet hvem av personkundene i gruppen som har gått bort, kan den historiske tapserfaringen tilsa at dødsfall likevel har funnet sted. Banken kan da skrive ned verdien på de finansielle eiendelene i gruppen på bakgrunn av tapsdata. Det er imidlertid ikke tillatt å bruke dødsraten til å sette av for kredittap som følge av fremtidige dødsfall. Dette begrunnes med at dødsfallet ikke har skjedd enda, og derfor er ikke kravet til en tapshendelse innfridd. (IAS 39.AG90)

Endring i arbeidsledighet, eller forhold som korrelerer med arbeidsledighet, kan også brukes som grunnlag for en IBNR-nedskrivning. Dette kan illustreres ved å ta utgangspunkt i økt arbeidsledighet i en region. En sparebank som har mange personkunder i regionen, vil kunne forvente kredittap som følge av at en del av kundene deres står uten jobb, uten at banken vet hvem som er rammet. Sparebanken kan da bruke historiske tapsdata fra en tidligere periode hvor arbeidsledigheten økte tilsvarende, justere disse dataene for markedsforhold tilpasset dagens økonomiske situasjon, og kalibrere tapsdataene på kundegruppene hvor det forventes at økt arbeidsledighet slår ut. De historiske tapsdataene skal benyttes til å beregne forventede fremtidige kontantstrømmer fra kundegruppene, for å se om de totale kontantstrømmene som sparebanken forventer å motta, anses å bli lavere enn de bokførte verdiene.

Oppsummering

Nedskrivningsmodellen i IAS 39 omtales ofte som en "incurred loss"-modell fordi det må foreligge objektive bevis på et verdifall for at foretak skal kunne skrive ned verdien på

finansielle eiendeler. Objektive bevis kan være indikasjoner som manglende kontraktmessig betaling fra en kunde eller vesentlige finansielle vanskeligheter hos debitor. Finansielle eiendeler med like kreditrisikokarakteristikker kan grupperes og vurderes samlet. Ved gruppevurdering kalibreres historiske tapsdata for å fastsette størrelsen på nedskrivningene. Nedskrivningsbeløpet skal tilsvare differansen mellom bokført verdi og nåverdien av fremtidige kontantstrømmer, diskontert med den opprinnelige effektive rentesatsen. Nedskrivningene føres over resultatet med motpost i balansen, enten mot en tapsavsetningskonto eller direkte mot eiendelsposten.

3.4 IFRS 9 Finansielle instrumenter

IASB har alltid hatt til intensjon å erstatte IAS 39. Den nye standarden ble imidlertid annerledes enn opprinnelig planlagt, grunnet finanskrisen i 2008 og politisk press for å innføre en standard som krever tidligere innregning av nedskrivninger. Krisen presset dessuten IASB til å utgi en ny standard raskt, noe som medførte at den nye standarden ble delt inn i tre deler som ble publisert hver for seg. Disse delene er “klassifisering og måling”, “nedskrivning” og “sikringsbokføring” (IFRS 9, s. A317). Den nye standarden, IFRS 9, fastsetter prinsipper for rapportering av finansielle instrumenter. Disse prinsippene skal gi veiledning for hvordan regnskapet skal utformes for å gi brukerne relevant og nyttig informasjon. (IFRS 9, 1.1)

Oppgaven vil videre kun se på prinsippene for klassifisering og måling av finansielle eiendeler som måles til amortisert kost. Hovedtyngden av denne delen fokuserer på metoden som skal benyttes for å føre nedskrivninger.

3.4.1 Kategorier for finansielle eiendeler

Standarden deler de finansielle eiendelene inn i tre kategorier; “eiendeler målt til amortisert kost”, “eiendeler målt til virkelig verdi med verdiendring over OCI” og “eiendeler målt til virkelig verdi med verdiendring over resultat”. Når et foretak skal kategorisere finansielle eiendeler, skal foretaket ta hensyn til eiendelens forretningsmodeller og karakteristikker til de kontraktsfestede kontantstrømmene som genereres. (IFRS 9, 4.1.1) En forretningsmodell skal reflektere formålet med den finansielle eiendelen og dens kontantstrøm, som for eksempel om eiendelen skal omsettes med tanke på kortsiktige gevinster eller holdes ut løpetiden for å motta de kontraktsfestede kontantstrømmene (IFRS 9, 4.1.2 og 4.1.2A).

For å kunne måle en finansiell eiendel til amortisert kost, må to betingelser være oppfylt. Den første betingelsen er at eiendelen må kunne plasseres i en forretningsmodell hvor formålet er å holde på den for å tjene penger på de kontraktsfestede kontantstrømmene. Den andre betingelsen er at kontraktsvilkårene må angi spesifikke datoer på tilbakebetalinger av “principal” og renter på utestående beløp. (IFRS 9, 4.1.2) “Principal” vil si virkelig verdi ved førstegangsinnregning (IFRS 9, 4.1.3).

“Virkelig verdiopsjon” kan også benyttes under IFRS 9. Det vil si at finansielle eiendeler som oppfyller kriteriene for å kunne måles til amortisert kost, likevel kan måles til ”virkelig verdi med verdiendring over resultat”, hvis det gir mer relevant informasjon (IFRS 9, B4.1.27). Det er to kriterier for å kunne benytte seg av opsjonen, og minst ett av disse må være oppfylt. For det første skal bruk av virkelig verdi eliminere eller signifikant redusere regnskapsmessig inkonsistens mellom to balanserende finansielle instrumenter (IFRS 9, B4.1.29). Det andre kriteriet er at en gruppe finansielle eiendeler blir styrt og evaluert slik at måling av gruppen til virkelig verdi gir mer relevant informasjon (IFRS 9, B4.1.33).

3.4.2 Nedskrivning

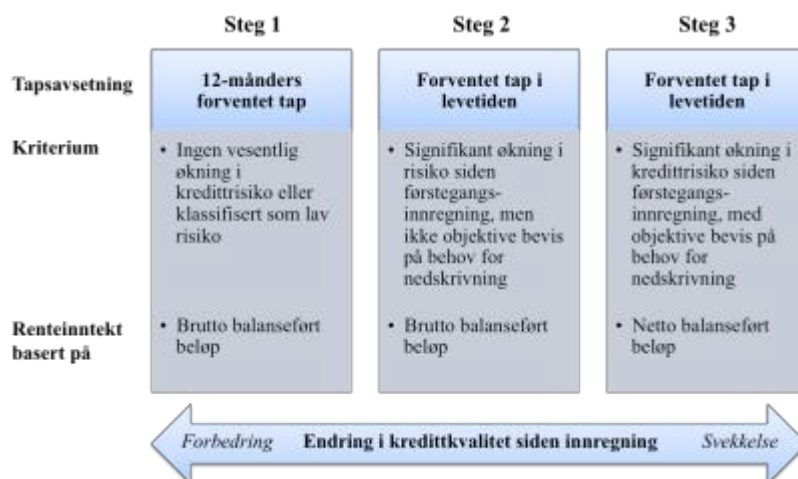
Foretak skal innregne tapsavsetninger for forventet kredittap på finansielle eiendeler som måles til amortisert kost (IFRS 9, 5.5.1). Nedskrivninger på disse eiendelene foretas på grunnlag av en såkalt “expected loss”-modell. IFRS 9 beskriver med andre ord en nedskrivningsmodell som tar hensyn til forventninger om fremtiden. Når foretak benytter seg av en forventningsmodell, skal de hver rapporteringsdag oppdatere endringene i forventet kredittap for å reflektere endringene i kreditttrisikoen siden innregningen (EY, 2014, s. 8).

For å innregne forventet kredittap, skiller IFRS 9 mellom to fremgangsmåter; den generelle modellen og den forenklete tilnærmingen. Den forenklete tilnærmingen bygger på samme forutsetninger som den generelle modellen, men er, som navnet tilsier, en forenkling. Den forenklete tilnærmingen kan kun benyttes på kundefordringer og leieavtalefordringer grunnet deres korte løpetid (IFRS, 5.5.15). Videre er kun den generelle metoden beskrevet. Etersom kredittisiko og forventet kredittap utgjør en betydelig del av modellen, vil disse emnene utdypes nærmere etter at modellen er forklart.

Den generelle modellen

Den generelle modellen er en tre-stegsmodell for nedskrivning. Modellen tar utgangspunkt i endringer i kredittkvaliteten til en finansiell eiendel som har funnet sted etter at eiendelen ble

innregnet første gang. De tre forskjellige stegene i modellen har ulike beregningsmetoder. Beregningsmetodene kan brukes både på enkeltstående enheter og på grupper. Å gruppere de finansielle eiendelene i steg 1 og 2 kan bidra til å effektivisere beregningene av tapsavsetninger, men dette er ikke påkrevd.

Figur 4: Modell for tapsavsetning under IFRS 9, der endring i kredittrisiko er driver for tapsavsetning (PricewaterhouseCoopers (PwC), 2014, s. 2)

Tre-stegsmodellen baserer seg på forholdsmessige endringer i kredittkvaliteten, som figur 4 illustrerer. Siden det ikke er absolutte tall som er avgjørende, er nedskrivningsmodellen relativ. Beregningsmetoden for forventede kreditttap avhenger av om kredittrisikoen til en eiendel eller en gruppe eiendeler har hatt en signifikant økning eller ikke. Foretak må ha kunnskap om opprinnelig og nåværende nivå på kredittrisikoen for å vurdere om en signifikant økning har funnet sted, for dermed å kunne velge riktig steg i modellen (PwC, 2014, s. 7). Tapsavsetningen tilsvarer det forventede kredittapet som foretaket beregner. Standarden krever at det til enhver tid skal være innregnet en tapsavsetning som utgjør enten et forventet kreditttap over 12 måneder eller over eiendelens løpetid. (KPMG AS, 2016) Tapsavsetningen skal føres over resultatet (IFRS 9, 5.5.8).

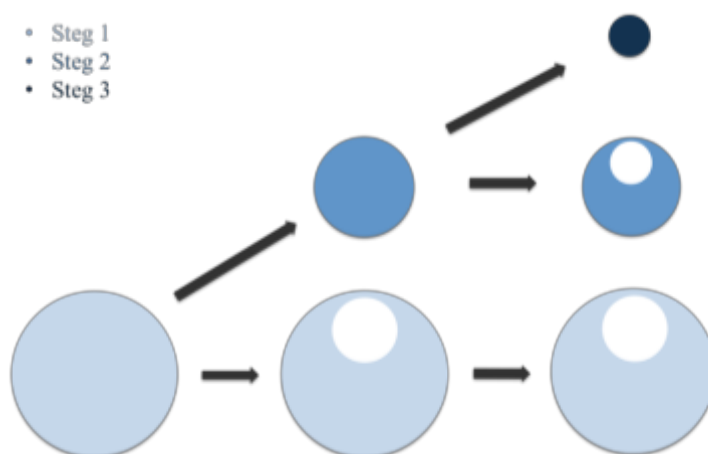
Beregningsmetoden for forventet kreditttap er ulik i hvert av de tre stegene. Beregningsmetoden i steg 1 skal benyttes på alle finansielle eiendeler når de innregnes, med mindre de allerede er kredittsvekket på dette tidspunktet. I dette steget skal det beregnes et 12-måneders forventet kreditttap. (IFRS 9, 5.5.5) Den effektive renten beregnes på grunnlag av eiendelens bruttobeløp (PwC, 2014, s. 2). Eiendeler som er kredittsvekket ved innregning, skal vurderes etter metoden i steg 3 (IFRS 9, 5.4.1).

Beregningsmetoden i steg 2 skiller seg fra metoden i steg 1, ved at foretak må beregne forventet kredittap over eiendelens løpetid i stedet for over de neste 12 månedene. Løpetiden er gitt som eiendelens maksimale kontraktsperiode hvor eiendelen er utsatt for kredittrisiko (IFRS 9, 5.5.19). Effektiv rente beregnes ut fra eiendelens bruttobeløp (PwC, 2014, s. 2). En eiendel skal plasseres i steg 2 dersom kredittrisikoen har økt signifikant, samtidig som man ikke har objektive bevis på verdifall (IFRS 9, 5.5.3). En signifikant økning i kredittrisikoen er altså en driver for økte tapsavsetninger, ettersom beregningen av de forventede kredittapene skjer over løpetiden, og ikke over 12 måneder. Dette vil normalt påvirke nedskrivningens størrelse betydelig. Vurderingen av når kredittrisikoen øker signifikant, er basert på en prinsippbasert tilnærming, da det ikke er gitt noen presis definisjon på grensen til signifikant økning. Foretakene må selv sette denne grensen. Standarden gir imidlertid noen prinsipper som skal veilede foretak med å definere signifikant økning i kredittrisiko. Hovedtrekkene vil fremstilles under avsnittet om kredittrisiko. Forventet kredittap til den finansielle eiendelen skal beregnes etter metoden i steg 1 igjen dersom foretaket anslår at kredittrisikoen ikke lenger kan anses å ha økt signifikant siden førstegangsinnregningen (IFRS 9, 5.5.7). Reverseringer av tidligere nedskrivninger skal føres over resultatet (IFRS 9, 5.5.8).

Dersom foretaket finner observerbare, eller objektive, bevis på verdifall på én enkelt eiendel, skal beregningsmetoden i steg 3 benyttes. I steg 3 kan finansielle eiendeler altså ikke nedskrives gruppevis. Eksempler på objektive bevis er blant annet kontraktsbrudd og at konkurs er sannsynlig. I steg 3 beregnes forventet kredittap over eiendelens løpetid på samme måte som i steg 2. Forskjellen mellom beregningsmetodene i steg 2 og 3, er at den originale effektive renten i steg 3 skal beregnes på grunnlag av netto bokført beløp, også referert til som eiendelens amortiserte kost. (IFRS 9, Appendix A & B5.5.33)

Figur 5 illustrerer hvordan en bank beregner nedskrivninger på en portefølje boliglån ved bruk av tre-stegsmodellen. Ved innregningen blir det beregnet 12-måneders forventet kredittap på porteføljen (steg 1). Ett år senere faller oljeprisen kraftig, slik som den eksempelvis gjorde i 2014 (Visjø, 2017). Banken forventer at en region som er sterkt avhengig av petroleumsnæringen, vil oppleve en nedgangskonjunktur, der oljeprisfallet gir ringeffekter på de økonomiske forholdene i regionen. Selv om banken ikke har observert mislighold på enkeltstående boliglån enda, har de en forventning om at sjokket i økonomien vil gi større kredittap på noen boliglån. Banken antar derfor at kredittrisikoen til boliglånene i denne regionen har økt signifikant og beregner videre livstids forventet kredittap på lånene (steg 2). De fortsetter å beregne 12-måneders forventet kredittrisiko på boliglån i andre porteføljer som

ikke er tilknyttet regionen. Senere oppdager banken mislighold på noen spesifikke lån. Banken har da objektive bevis på verdifall for enkeltstående lån og skiller disse ut fra porteføljen. Det beregnes livstids forventet kredittap med effektiv rentesats på netto bokført verdi på de enkeltstående lånene (steg 3).

Figur 5: Illustrasjon av hvordan man kan benytte seg av tre-stegsmodellen for å beregne tapsavsetninger i IFRS 9 (IFRS Foundation, 2014b, s. 18)

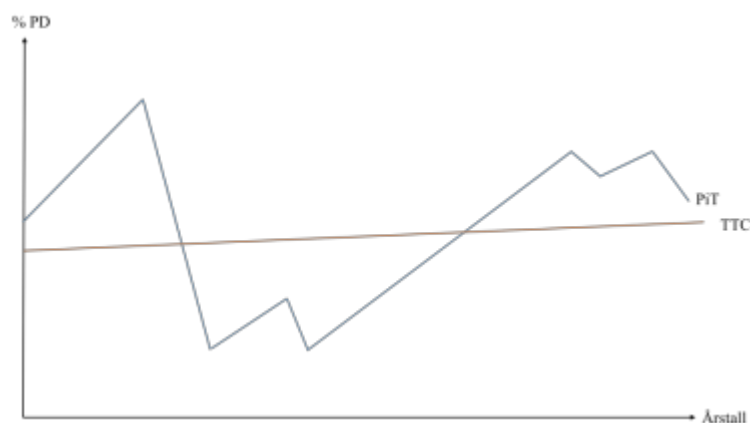
Beskrivelsene av de tre stegene viser at to begivenheter fører til at en finansiell eiendel flyttes oppover i steg-hierarkiet. For det første vil en signifikant økning i kredittrisiko medføre at en eiendel flyttes fra steg 1 til 2. Videre vil objektive bevis på verdifall medføre et skifte til steg 3. I det følgende vil det derfor utdypes hva som menes med signifikant økning i kredittrisiko og hvordan forventet kredittap beregnes. For utdypning av objektive bevis, henvises det til beskrivelsen av nedskrivning under IAS 39.

Signifikant økning i kredittrisiko

Et foretak skal hver rapporteringsdag vurdere om kredittrisikoen til deres finansielle eiendeler har økt signifikant siden innregningstidspunktet (IFRS 9, 5.5.9). Dette er, som vi så tidligere, avgjørende for om foretaket skal beregne 12-måneders eller livstids forventet kredittap på eiendelene. Et foretak skal ikke beregne livstids forventet kredittap ved førstegangsinnregning, fordi et virkelig økonomisk tap først oppstår når det forventede tapet overstiger de opprinnelige forventningene. Dette vil si når utlåner ikke mottar kompensasjon for den kredittrisikoen som han nå er eksponert for. Dersom foretaket først innregner livstids forventet kredittap, vil foretaket ignorere koblingen mellom prisingen av den finansielle eiendelen og de initiale forventningene til kredittap. (IFRS Foundation, 2014b, s. 20) I denne delen gis det en oversikt over noen av IFRS 9 sine prinsipper for å avgjøre om kredittrisikoen har hatt en signifikant økning.

Når et foretak skal vurdere om kredittrisikoen har økt signifikant, skal foretaket ta utgangspunkt i sannsynligheten for mislighold. Dette er ikke en absolutt tilnærming, fordi foretaket må sammenligne nåværende sannsynlighet for mislighold med den som var ved innregning, og ikke endring i beløpsmessig forventet tap. (IFRS 9, 5.5.9) Et selskap setter selv definisjonen på mislighold, men definisjonen bør ikke avvike fra den som er brukt til intern risikostyring. Standarden har en presumpsjon for mislighold når det foreligger manglende betaling 90 dager etter forfall. Et foretaks definisjon på mislighold bør ikke overskride denne grensen. (IFRS 9, B5.5.37)

Når foretaket skal beregne sannsynligheten for mislighold (PD), bør modellen som benyttes bruke "point-in-time"-beregninger (PiT), i stedet for "through the cycle" (TTC) som er vanlig i beregning av forventet kredittap brukt til regulatoriske formål. PiT bruker sannsynlighetsberegninger på dagens økonomiske forhold, mens TTC bruker beregninger på konjunkturnøytrale forhold. Ved å bruke PiT i stedet for TTC, vil sannsynligheten for mislighold være lavere i perioder med god tilgang på kreditt. Omvendt vil sannsynligheten være høyere ved bruk av PiT enn ved TTC når det er høy spenning i kredittmarkedet, som for eksempel under finanskrisen i 2008. (PwC, 2014, s. 8) De økonomiske forholdene som foreligger på rapporteringstidspunktet, vil reflekteres i sannsynlighetsberegningen, slik at PiT gjør sannsynligheten for mislighold mer konjunktursensitiv. Grafen under viser hvordan endringer i makroøkonomiske forhold slår ut på sannsynligheten for mislighold ved å benytte seg av henholdsvis PiT og TTC.

Figur 6: PiT og TTC - hvordan det tas hensyn til konjunkturer ved beregning av sannsynligheten for mislighold

For å kunne sammenligne sannsynligheten for mislighold på rapporteringstidspunktet med sannsynligheten på innregningstidspunktet, krever standarden at ledelsen bruker fornuftig og

underbyggende informasjon som er tilgjengelig på vurderingstidspunktet (IFRS 9, B5.5.15). Dette skal ikke bare være historisk informasjon, men også nåværende og fremtidsrettet informasjon, så lenge informasjonen er tilgjengelig uten unødige kostnader (IFRS 9, 5.5.9). Foretak kan anta at kredittrisikoen har økt signifikant dersom de fortsatt mangler en kontraktsmessig betaling på den finansielle eiendelen 30 dager etter forfall. Denne presumpsjonen skal benyttes, med mindre foretaket kan motbevise det. Dette kan eksempelvis være tilfelle dersom manglende betaling er et utfall av en administrativ forglemmelse. (IFRS 9, 5.5.11)

Det vil ofte være nødvendig å anvende nedskrivningsmodellen på porteføljenivå for at et foretak skal nå målsetningen om å innregne livstids forventet kredittap når det har vært en signifikant økning i kredittrisiko (IFRS 9, B5.5.1). Signifikant økning i kredittrisiko inntreffer som regel før forfall, dersom eiendelen senere misligholdes. Det forventes derfor at livstids forventet kredittap blir innregnet før forfall. (IFRS 9, B5.5.2) En signifikant økning i kredittrisiko kan være vanskelig å oppdage på enkeltstående eiendeler. Appendix B nevner spesifikt forbrukslån som eksempel hvor en samlet vurdering er hensiktsmessig, om ikke nødvendig. Forbrukslån er et typisk område uten jevnlig oppdateringer på endringer i kredittrisikoen. Foretak får derfor ikke informasjon om mislighold før en kunde bryter kontraktsvilkårene. Dersom endringer i kredittrisikoen til et finansielt instrument ikke fanges opp før et kontraktsbrudd, vil tapsavsetningen ikke troverdig presentere endringer i kredittrisikoen siden førstegangsinngangen. (IFRS 9, B5.5.3)

Det er viktig at finansielle eiendeler som skal vurderes samlet, grupperes på bakgrunn av like kredittrisikokarakteristikker, på samme måte som ved gruppenedskrivninger etter IAS 39. Standarden gir eksempler på ulike karakteristikker, som blant annet type instrument, kredittrangeringer, type pant, innregningstidspunkt, gjenstående løpetid, industri og geografi, som eiendelene kan grupperes etter. Det er ikke tillatt å gruppere eiendeler med ulike kredittrisikokarakteristikker i samme gruppe, da risikoene utjevner hverandre, og gruppens kredittrisiko ikke vil bli reflektert. (IFRS 9, B5.5.5)

Et foretak kan bruke eksterne eller interne kredittrisikorangeringer for å plassere eiendeler til en gruppe, så lenge kredittrangeringsmetoden går overens med globale kredittkrav (IFRS 9, B5.5.5 (b)). Et foretak kan for eksempel ta utgangspunkt i Standard & Poor's kredittrangering, som rangerer finansielle eiendeler fra AAA til D. AAA regnes som den sikreste mulige investeringsgraden og D er en spekulativ grad der man har bevis på mislighold. (Standard &

Poor's Financial Services, 2017) Foretaket kan spesifisere intervaller hvor de anslår at kredittrisikoen øker signifikant. En nedrangering på tre steg kan for eksempel være et intervall. Dersom en eiendel som opprinnelig var rangert til AAA, blir nedjustert til BBB, vil kredittrisikoen ifølge intervallet ha økt signifikant. Denne eiendelen overføres derfor fra steg 1 til steg 2, og det skal beregnes livstids forventet kredittap. En annen eiendel ble innregnet med kredittrangering BBB, og det har ikke vært noen endring i dennes kredittrisiko. Det beregnes derfor 12-måneders forventet kredittap på denne. To finansielle eiendeler kan altså ha samme kredittrangering på rapporteringstidspunktet, men likevel ha ulik tapsavsetning knyttet til seg. Dette skyldes at de to eiendelene i utgangspunktet hadde ulik kredittrangering på innregningstidspunktet. Når kredittrangeringen til den ene finansielle eiendelen blir nedjustert til BBB, får de to eiendelene imidlertid lik kredittrangering. Tapsavsetningene på sin side blir derimot ulike, hvor den ene eiendelen har 12-måneders forventet kredittap og den andre har livstids forventet kredittap. Dette følger av at modellen er relativ og ikke absolutt.

Appendix B, punkt 5.5.17, lister opp en rekke eksempler på informasjon som kan benyttes ved beregning av kredittrisikoen til en finansiell eiendel. Dette kan være signifikante endringer i interne prisindikatorer, signifikante endringer i pris eller vilkår over kortere tidsrom for tilsvarende instrumenter, endringer i eksterne markedsindikatorer eller endringer i kredittrangeringer. Slike indikatorer kan gi både historisk informasjon og antakelser om fremtiden til eiendelen, avhengig av karakteristikken til eiendelen og indikatorer som påvirker dens kredittrisiko.

Måling av forventet kredittap

Foretaket skal for alle finansielle eiendeler enten beregne forventet kredittap over de neste 12 månedene eller over eiendelenes løpetid, avhengig av om den enkelte eiendelen eller gruppen eiendeler har opplevd en signifikant økning i kredittrisiko. Livstids forventet kredittap er definert som forventede kredittap som resultat fra alle mulige tapshendelser over eiendelens forventede løpetid, vektet med sannsynligheten for at mislighold inntreffer. Livstids forventet kredittap er altså en forventet nåverdiberegning av kredittap som vil skje dersom låntakeren misligholder sin forpliktelse i løpet av eiendelens løpetid. 12-måneders forventet kredittap er kredittap som resultat av alle mulige tapshendelser de neste 12 månedene, vektet med sannsynligheten for at mislighold inntreffer. (KPMG IFRG Limited (KMPG), 2014, s. 80)

Kredittapet til eiendeler plassert i steg 1 og 2, beregnes til nåverdien av forskjellen mellom alle de kontraktsfestede kontantstrømmene og de kontantstrømmene foretaket forventer å

motta fra eiendelen. Dette gir et sannsynlighetsvektet estimat på kredittap, altså nåverdien av kontantstrømmer som tar hensyn til manglende eller sene innbetalinger fra kunden. (IFRS 9, 5.5.29) Kontantstrømmen diskonteres med eiendelens originale effektive rentesats for å beregne nåverdien. Dersom eiendelen har flytende rente, skal kontantstrømmen diskonteres med rentesatsen på rapporteringstidspunktet. Den effektive renten beregnes ved å multiplisere original effektiv rentesats med brutto balanseført beløp. (IFRS 9, 5.5.44) Ettersom IFRS 9 sier at det skal tas hensyn til både beløp og tidspunkt for betaling, vil sen betaling medføre et kredittap, selv om foretaket forventer å motta full kontantstrøm. Dette er fordi sen betaling vil medføre en lavere nåverdi av forventede kontantstrømmer fra låntakerne, sammenlignet med de kontraktmessige kontantstrømmene. (IFRS 9, B5.5.28)

For eiendeler som har blitt kredittsvekket, altså hvor det foreligger objektive bevis på verdifall, skal kredittapet beregnes som forskjellen mellom eiendelens brutto balanseførte verdi og nåverdien av forventede fremtidige kontantstrømmer, diskontert med eiendelens originale effektive rentesats (IFRS 9, B5.5.33). Den effektive rentesatsen skal benyttes på netto balanseført beløp for å finne den effektive renten.

Ved beregning av forventet kredittap, vil flertallet av bankene benytte IRB-metoden med tilpasninger til IFRS 9. Dette vil bringe metoden for beregning av tapsavsetninger etter IFRS nærmere den metodikken som benyttes til regulatoriske formål etter Basel-regelverket. (Pettersen & Moen, 2017) IRB-metoden har følgende formel:

$$ECL = PD \times LGD \times EAD$$

Forventet kredittap (ECL) er summen av sannsynligheten for mislighold (PD) multiplisert med prosentvis tap gitt mislighold (LGD) multiplisert med beløpet som er eksponert for mislighold (EAD).

For å illustrere forskjellen mellom 12-måneders forventet kredittap og livstids forventet kredittap, kan det tas utgangspunkt i et lån pålydende kr 1.000.000 utstedt av en bank. Lånet er avdragsfritt, har en løpetid på 10 år og en nominell rentesats på 5,0 %. Nominell rente betales årlig, og tilsvarer her effektiv rente, ettersom det ikke er noen gebyrer på lånet. I år 1 anses ikke kredittrisikoen å ha økt signifikant, slik at kredittap skal beregnes i steg 1. Beregnet PD for de neste 12 månedene er 0,5 %. LGD er beregnet til 25 % av det totale beløpet som er eksponert for tap. EAD omfatter pålydende verdi av lånet pluss renter, og skal diskonteres med effektiv rente. Beregningen i steg 1 blir dermed:

$$ECL = 0,005 \times 0,25 \times \frac{1.050.000}{1,005} = 1.250$$

12-måneders forventet kredittap beregnes til kr 1.250. Skulle derimot lånet anses å ha en signifikant økning i risiko siden førstegangsinnregning i år 2, skal det beregnes livstids forventet kredittap. PD over lånets løpetid er estimert til 20 %. LGD er estimert til 25 % for de neste 24 månedene. Det forventes at renteinntektene fra det første året vil bli betalt i sin helhet, og beregningen av kredittapet blir dermed:

$$ECL = 0,20 \times 0,25 \times \frac{1.050.000}{1,005^2} = 47.619$$

Livstids forventet kredittap er beregnet til kr 47.619. Som beregningene ovenfor viser, kan beregningen av kredittap over løpetiden til en eiendel gi betydelig større utslag i tapsavsetningen enn beregningen over 12 måneder. Talleksempelen viser en forskjell på over kr 46.000. I eksempelet har både sannsynligheten for mislighold og tidspunktet for tap betydning for nedskrivningens størrelse. (KPMG, 2014, s. 92)

Det forventede kredittapet skal reflektere et upartisk og sannsynlighetsvektet beløp, der man tar hensyn til en rekke mulige utfall. Det forventede kredittapet skal videre reflektere tidsverdien av penger. Kredittapet tar hensyn til tidsverdien ved å diskontere beløpet som er eksponert for mislighold, med effektiv rentesats. Ved beregning av forventet kredittap, skal det også tas hensyn til rimelig og dokumentert informasjon om tidligere hendelser, nåværende situasjon og fremtidsrettede prognoser, som er tilgjengelig uten unødige kostnader. (IFRS 9, 5.5.17) Denne informasjonen skal inkludere både faktorer som er spesifikke for låntakerne og generelle økonomiske forhold (IFRS 9, B5.5.51). Når et foretak benytter fremtidsrettede prognoser for å estimere forventede kredittap, må de ta hensyn til usikkerheten knyttet til det å se langt frem i tid. Prognoser om fremtiden kan innebære at like troverdige forventninger er i konflikt med hverandre. Det må da benyttes metoder som sikrer at det estimerte kredittapet er fornuftig og underbygd. (KPMG, 2014, s. 86)

Foretak kan benytte historiske data til å fastslå forventninger om fremtiden. Dette kan blant annet være historiske tapsdata på en portefølje finansielle eiendeler som kan benyttes til å anslå forventede fremtidige kredittap for tilsvarende porteføljer. Det er da viktig å justere dataene for nåværende forhold, slik at prognosene reflekterer effektene av de tidsriktige forholdene. (IFRS 9, B5.5.51)

Oppsummering

IFRS 9 sin nedskrivningsmodell for finansielle eiendeler er forventningsbasert. Modellen består av tre “steg” som eiendeler skal plasseres i, avhengig av faktorer som kredittrisiko og objektive bevis på verdifall. Det skal beregnes 12-måneders forventet kredittap på alle finansielle eiendeler som innregnes (steg 1). Dersom kredittrisikoen til den finansielle eiendelen øker signifikant, skal det beregnes livstids forventet kredittap (steg 2). Det forventede kredittapet settes til differansen mellom de kontraktsfestede kontantstrømmene og kontantstrømmene foretaket forventer å motta, og diskonteres med den originale effektive rentesatsen. Dersom det finnes objektive bevis på verdifall, skal den finansielle eiendelen flyttes til steg 3. Kredittapet beregnes her til differansen mellom bokført verdi og kontantstrømmene foretaket forventer å motta, diskontert med den originale effektive rentesatsen. I steg 1 og 2 kan de finansielle eiendelene vurderes i grupper, mens i steg 3 skal finansielle eiendeler kun vurderes individuelt.

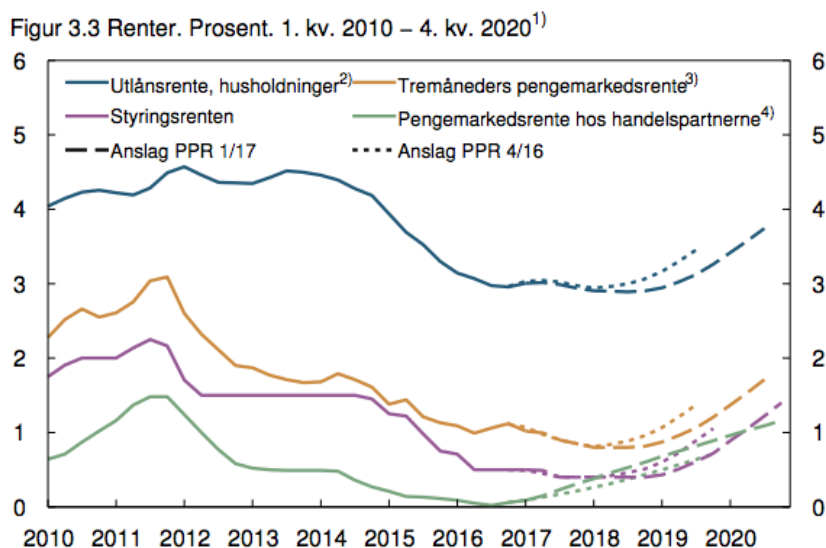
4. Forventet utvikling i makroøkonomiske forhold

I den nye nedskrivningsmodellen må foretak ta hensyn til forventet utvikling i kredittrisikoen til finansielle eiendeler og beregne forventet kredittap basert på “all informasjon som er tilgjengelig uten unødig kostnad”. Foretak skal da bruke historisk informasjon og informasjon om nåværende og forventede fremtidige forhold. For å kunne vurdere hvordan vi forventer at den nye nedskrivningsmodellen vil slå ut på sparebankenes tapsavsetninger, trenger vi informasjon om hvilke forhold sparebankene vil stå overfor på tidspunktet for bytte av standard. Informasjonen presentert under vil være sentral for drøftelsen i kapittel 8. Vi har brukt “Pengepolitisk Rapport 1/17” fra Norges Bank for å hente inn informasjon om forventet utvikling i økonomien de neste årene og “Finansielle Utviklingstrekk 2016” fra Finanstilsynet for å se på forventet effekt ved økt rentesats på utlån til person- og bedriftskunder.

4.1 Pengepolitisk Rapport 1/17

Den norske økonomien har de siste årene vært preget av lav oljepris, og internasjonal handel har blitt påvirket av uroligheter i verden generelt. I kjølvannet av oljeprisfallet i 2014, har styringsrenten i Norge vært avtakende og arbeidsledigheten økende. Det siste året har imidlertid arbeidsledigheten avtatt, og norsk økonomi forventes å få en positiv utvikling de kommende årene (Norges Bank, 2017, s. 5). Det anslås blant annet at BNP for Fastlands-Norge vil bli høyere den nærmeste tiden (s. 21). Forventninger til oljeprisen og oljenæringen vil i liten grad utdypes videre, da det først og fremst er de større forretningsbankene som er eksponert for denne næringen.

Styringsrenten er per 17. mars 2017 0,5 prosent (s. 5). Norges Bank forventer at styringsrenten vil ligge på dette nivået de nærmeste årene. Det er først fra 2019 at Norges Bank forventer en gradvis økning i styringsrenten, opp mot 1,5 prosent ved utgangen av 2020. (s. 38) Forventningene til styringsrenten er gitt av figur 7 nedenfor. Figuren viser også at husholdningene kan forvente en økt utlånsrente mot 2020, opp til rundt 3,75 prosent (s. 20). Økningen i utlånsrenten forventes å følge økt styringsrente, slik at husholdningenes utlånsrente først antas å øke betydelig i 2019.

Figur 7: Utvikling i renter fra 2010 til 2017, og videre forventet utvikling frem til 2021
(Norges Bank, 2017, s. 20)

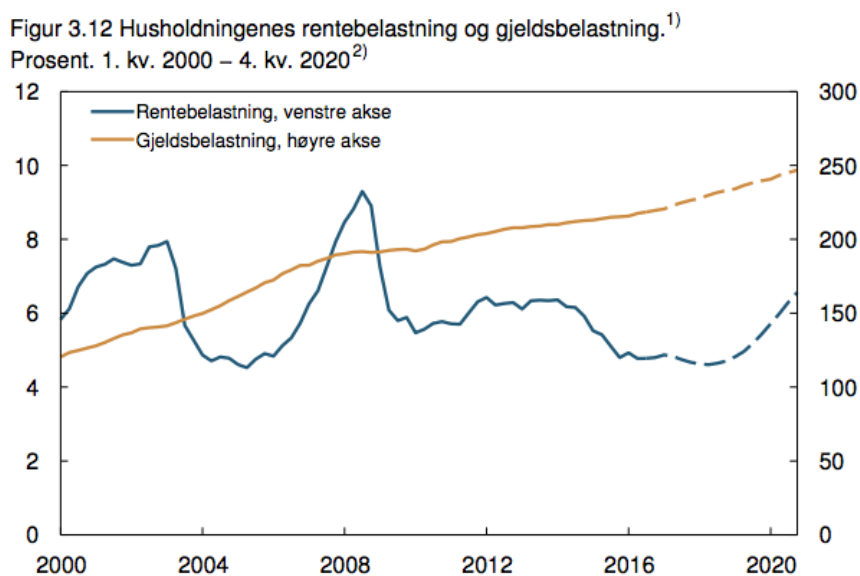
Arbeidsledigheten avtok fra slutten av 2016 og inn i de første månedene i 2017. Det er forventet at sysselsettingen øker videre fremover, som følge av at norsk økonomisk vekst tiltar. (s. 26) Lønnsveksten har i tillegg vært lav de siste årene (s. 25). Lav lønnsvekst har redusert husholdningenes samlede inntektsvekst. Etter hvert er det forventet at et strammere arbeidsmarked, høyere økonomisk vekst og bedret lønnsomhet i foretakene vil medføre at lønnsveksten øker igjen (s. 12).

Norske banker har de siste årene økt sine utlån, noe som har medført at den samlede kreditten i Norge har hatt en raskere vekst enn verdiskapningen over lengre tid. Spesielt husholdningenes kreditt har økt merkbart de siste årene, og denne veksten har vært større enn husholdningenes samlede inntektsveksten. Lavere vekst i foretakenes gjeld har imidlertid medført at den totale utlånsveksten til bankene ikke har vært like stor. (s. 41) Kredittveksten til foretakene er i dag moderat, mens den er høy til husholdningene (s. 43).

Økt kreditt til husholdningene henger sammen med den sterke prisveksten i eiendomsmarkedet, ettersom høye boligpriser har økt husholdningenes behov for kreditt. Det lave rentenivået har på sin side medført at rentebelastningen har vært moderat. Høy gjeldsbelastning har gjort husholdningene sårbare for en eventuell renteøkning, da rentebelastningen vil øke betydelig ved en høyere rentesats. Husholdningenes sårbarhet øker faren for en brå nedgang i etterspørselen etter eiendom, noe som igjen øker faren for utlånstap i bankene. (s. 42) Både låntakere og bankene er i så måte utsatt for stor risiko i perioder med sterk kredittvekst. Vedvarende oppgang i husholdningenes gjeldsbelastning og høy

boligprisvekst indikerer at det kan være en fare for at finansielle ubalanser bygger seg opp (s. 47).

Norges Bank legger til grunn at boligprisveksten vil avta de kommende årene, som følge av økt tilbud av boliger og utsikter om høyere realrenter (s. 23). Bankenes strammere kredittpraksis overfor husholdninger, som følge av nytt krav for låneopptak i 2017, er også en faktor som kan bidra til å redusere boligprisveksten. Det nye kravet i boliglånsforskriften er at husholdningens samlede lån ikke skal overstige fem ganger brutto inntekt. (s. 42) Dersom dagens boligprisvekst vedvarer, vil husholdningenes gjeldsbelastning øke, og det er en risiko for et kraftig fall i boligprisene. Økt gjeldsbelastning vil videre øke husholdningenes sårbarhet for renteøkning. Dersom boligprisveksten derimot reduseres, som Norges Bank har lagt til grunn, er det trolig at kredittveksten etter hvert vil avta. (s. 23) I figur 8 ser vi at det forventes fortsatt økt gjeldsbelastning frem til 2021 sammen med økt rentebelastning. Gjeldsbelastningen vil øke fra rundt 215 prosent til rundt 250 prosent av disponibel inntekt, mens rentebelastningen vil øke fra rundt 4 prosent til rundt 6 prosent.

Figur 8: Husholdningenes rentebelastning og gjeldsbelastning fra 2000 til 2021 (Norges Bank, 2017, s. 23)

Det siste året har gjeldsbetjeningsevnen til foretak, med unntak av oljeserviceforetak, forbedret seg. Dette skyldes at foretakene har hatt en bedre lønnsomhet samlet sett, og at de dermed har en bedre margin til å håndtere sine forpliktelser. (s. 43)

Utsikter viser ellers at det er forventet vekst i den norske eksporten. Den tidligere veksten i eksporten var følge av blant annet en svekkelse av kronkursen. Den svekkede kronkursen

har bidratt til å øke foretakenes konkurranseevne, og dermed har eksporten økt. Norges Bank anslår at eksporten vil ha en videre vekst fra 2017. (s. 25) Kronekursen forventes å være den samme det nærmeste året, før den gradvis styrker seg (s. 11).

Oppsummering

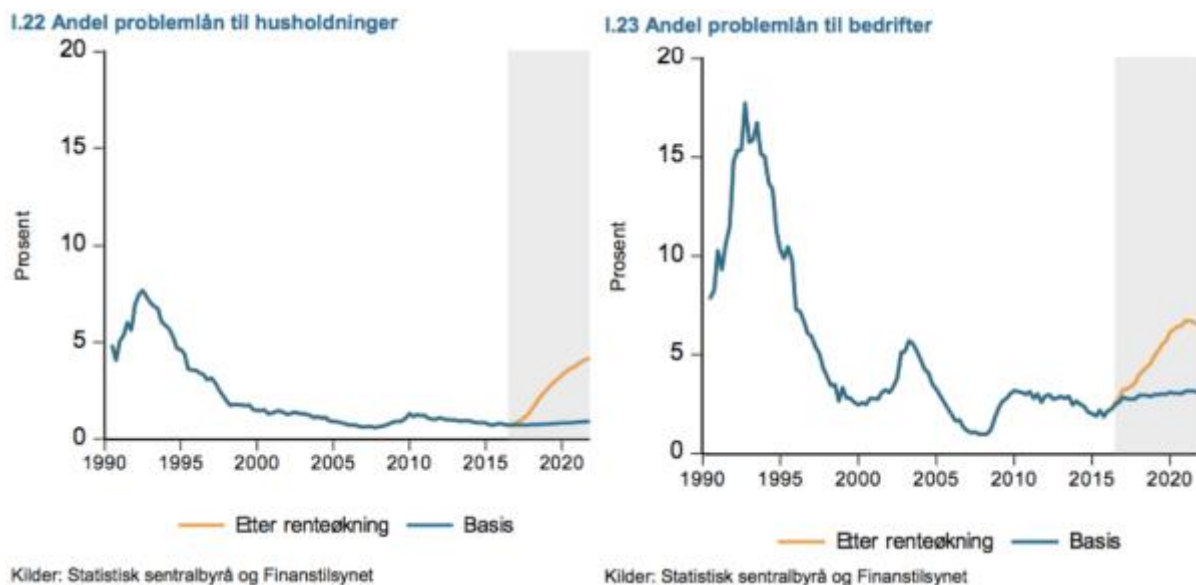
Norges Bank forventer at styringsrenten vil forbli uendret på 0,5 prosent frem til 2019, før den gradvis økes til 1,5 prosent mot slutten av 2020. Bankenes utlånsrente til husholdningene endres i takt med styringsrenten, slik at det forventes en økning i utlånsrenten fra 2019. Den lave rentesatsen har gitt husholdningene en lav rentebelastning, til tross for at deres gjeldsbelastning har økt markant de siste årene. Dette gjør dem sårbare for endringer i renten. Den økte gjeldsbelastningen må ses i sammenheng med tilgang på kreditt og sterk boligprisvekst. Det er forventet at boligprisveksten vil avta fremover som følge av blant annet innstrammet kredittpraksis og utsikter om høyere realrenter. Relativt lav kredittvekst hos foretak har bidratt til å holde den totale kredittveksten nede. Foretakenes gjeldsbetjeningsevne ble dessuten bedre i løpet av 2016. Norsk eksport har økt de siste årene grunnet svekket kronekurs, og det forventes en videre vekst i eksporten fra 2017. I arbeidsmarkedet forventes det fortsatt avtakende ledighet og en noe høyere lønnsvekst.

4.2 Finansielle Utviklingstrekk 2016

Finanstilsynet (2016b) har laget en skiftanalyse for å vurdere forventede effekter av en renteøkning. Denne delen skal se på effekten en renteøkning kan ha på bankers andel problemlån. Det er i analysen lagt til grunn en renteøkning på tre-fire prosentpoeng i forhold til basisbanen, hvor utviklingen i norsk økonomi er henholdsvis god med fortsatt lave renter (s. 47 & 54). Finanstilsynet definerer problemlån som “misligholdte lån pluss lån som det er foretatt tapsavskrivninger på, men som ikke er misligholdt” (s. 52).

Det ble under avsnittet ”Pengepolitisk Rapport 1/17” sagt at gjeldsveksten til husholdninger har vært høyere enn inntektsveksten. Gjeldsbelastningen er nå på et historisk høyt nivå, og for en gjennomsnittlig husholdning tilsvarte gjelden 215 prosent av brutto inntekt i 2015. Femten år tidligere var gjeldsbelastningen på 130 prosent (s. 51). Til tross for høyere gjeldsbelastning, utgjorde rentebelastningen en mindre andel av disponibel inntekt i 2015 enn i 2000 på grunn av den lave rentesatsen. Den høye gjeldsbelastningen utgjør altså et mindre problem på grunn

av den lave rentebelastningen. (s. 52) Bekymringen er hva som skjer dersom bankenes utlånsrenter øker.

Figur 9: Andel problemlån hos banker med en renteøkning på tre-fire prosentpoeng (Finanstilsynet, 2016b, s. 56)

Grafene av andel problemlån til henholdsvis husholdninger og bedrifter i figur 9 over, illustrerer effekten en økt rente kan få for norske banker. Ved en økt rentesats på 3-4 prosentpoeng, vil bankenes problemlån til husholdninger øke til 4, og ikke til 0,9 prosent, som er anslaget med utgangspunkt i basisbanen. Under finanskrisen i 2008 var imidlertid andelen nær 8 prosent. Forskjellen på andelen problemlån til foretak vil være 3,1 prosent med utgangspunkt i basisbanen og 6,5 prosent etter renteøkningen. Andelen problemlån til foretak var vesentlig høyere under finanskrisen, da andelen var nærmere 18 prosent. (s. 56) Skiftanalysen gir klare forventninger om en høyere andel problemlån hos bankene, både for husholdninger og bedrifter, ved en større økning i rentesatsen. Denne antatte økte andelen problemlån er imidlertid betydelig lavere enn andelen problemlån under finanskrisen i 2008.

5. Metode

Oppgavens formål er å svare på problemstillingen “*Hvordan vil skiftet fra IAS 39 til IFRS 9 påvirke tapsavsetningene i norske sparebanker?*”. Det er oppgavens problemstilling som styrer valg av metode (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2011, s. 63). For å kunne svare på problemstillingen, gjelder det å finne teorier og fremgangsmåter som gjør at man er i stand til å besvare denne best mulig. Vi fant det formålstjenlig å utføre to analyser for å kunne besvare problemstillingen. Først fant vi det hensiktsmessig å gjennomgå teoriene knyttet til standardene og analysere disse. Denne analysen danner selve fundamentet for besvarelsen. Metodelæren er lite relevant for denne analysedelen. Den andre analysedelen ser på norske sparebankers forventninger til effekter av den nye nedskrivningsmodellen. Her er det tatt utgangspunkt i sparebankenes årsrapporter for 2016. Det er benyttet metoder, som forklart under, for å se etter trender som kan gi en indikasjon på bankenes forventninger.

Videre skal oppgavens metoder i den praktiske analysen bli redegjort for. Videre ser vi på reliabiliteten og validiteten til analysene.

5.1 Forskningsdesign

Forskningsdesign tar stilling til hva og hvem som skal undersøkes, samt hvordan undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen et al., 2011, s. 77). Denne delen skal forklare forskningsdesignet som er brukt i analysene.

Først ser forskningsdesignet på hvem som skal undersøkes. Vi benytter her begrepene populasjon og utvalg for å si noe om hvem som skal undersøkes. En populasjon kan defineres som “(...) summen av alle de undersøkelsesenheterne en ønsker å si noe om” (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2010, s. 129). Sparebanker notert på Oslo Børs plassert under sektoren “Egenkapitalbevis” er utgangspunktet for populasjonen benyttet i analysen. Denne populasjonen er valgt, da det kun er børsnoterte foretak som må avlegge konsernregnskap etter IFRS. Opprinnelig skulle undersøkelsesutvalget bestå av hele populasjonen på børsen, men grunnet sen publisering av årsrapportene, ble to sparebanker ekskludert fra undersøkelsen. Undersøkelsens utvalg består derfor av de resterende 16 sparebankene.

Videre ser forskningsdesignet på hva som skal undersøkes og hvordan undersøkelsen gjennomføres. Vi har benyttet oss av et deskriptivt design, ettersom formålet med undersøkelsen har vært å beskrive sparebankenes forventninger til effekter av implementeringen av nedskrivningsmodellen i IFRS 9 (Gripsrud et al., 2010, s. 41). All data som har blitt brukt i undersøkelsene, er sekundærdata. Sekundærdata er “data som er samlet inn av andre og med andre formål” (Gripsrud et al., 2010, s. 57). Årsrapportene utarbeidet av sparebankene regnes som sekundærdata, fordi rapportenes formål er å belyse noe helt annet enn vår problemstilling. Ettersom årsrapportene er utformet av selskapene selv, regnes de som interne kilder (Gripsrud et al., 2010, s. 59).

Vi har brukt både kvalitative og kvantitative data, hvor kvantitative data er “data som kan uttrykkes i tall eller mengdeenheter” (Gripsrud et al., 2010, s. 79). Kvalitative data er data som ikke er kvantitative. De kvalitative dataene inneholder sparebankenes utsagn i årsrapportene om hva de forventer vil skje med tapsavsetningene når IFRS 9 innføres. Vi har videre kodet dataene og kategorisert disse. Denne kategoriseringen har vi benyttet for å utføre en kvantitativ innholdsanalyse som gir en tallmessig beskrivelse av de kvalitative dataene. (Gripsrud et al., 2010, s. 89) De kvantitative dataene som ble brukt i analysen, var informasjon om individuelle nedskrivninger og gruppenedskrivninger hentet fra sparebankenes årsrapporter. Det er tatt utgangspunkt i tallene fra morselskapet, og ikke konsernselskapet, da det er tallene til sparebanken som er relevante for vår problemstilling. Nedskrivningstallene er benyttet til å sammenligne nedskrivningenes størrelse i forhold til totale brutto utlån for 2015 og 2016, med formål om å identifisere et mønster i sparebankenes nedskrivning.

5.2 Potensielle feilkilder

Begrepene reliabilitet og validitet brukes ofte når man skal vurdere hvor godt man måler ett eller flere fenomener (Gripsrud et al., 2010, s. 51). Disse begrepene er av betydning for oppgaven, til tross for at vi ikke har en statistisk fremgangsmåte i undersøkelsen. Dette er relevant fordi vi bruker våre funn til å trekke konklusjoner basert på sekundærdata, og vi må derfor vite at dataene som danner grunnlag for konklusjonen, er både pålitelige og gyldige.

5.2.1 Reliabilitet

Reliabilitet, eller pålitelighet, handler overordnet om i hvor stor grad man kan ha tillit til at resultatene er riktige eller pålitelige. Et resultat er pålitelig dersom samme metode eller andre

metoder gir samme resultat. (Gripsrud et al., 2010, s. 52) Undersøkelsens data har mye å si for en undersøkelses reliabilitet, samt hvordan denne samles inn og bearbeides (Johannessen et al., 2011, s. 44). Den teoretiske analysen er basert på sekundærdata hentet fra kilder som IASB, de fem store revisjonsselskapene, offentlige myndigheter og faglitteratur skrevet av fagpersoner innenfor regnskapsfaget. I utgangspunktet kan sekundærdata anses som mindre pålitelig enn primærdata, da det er en annen kilde som har hentet inn og prosessert dataene. I vårt tilfelle synes imidlertid informasjonen og dataene å være pålitelige, da kildene i stor grad anses å være troverdige.

I utgangspunktet vurderer vi dataene brukt i analysene å være hentet fra troverdige og sikre kilder, slik at påliteligheten er høy, til tross for at vi har benyttet sekundærdata. Det er imidlertid en risiko knyttet til at begge standardene har vært gjennom flere høringsutkast og endringer. Fagartikler fra pålitelige kilder kan derfor være tilknyttet feil utgave av standarden i forhold til den utgaven vi har tatt utgangspunkt i. Vi har imidlertid vært nøye med å sikre at utdrag og fakta hentet fra fagartiklene stemmer med det som står i utgavene av standardene som er brukt i teoridelen. Utdragene er i seg selv ikke brukt for å finne nedskrivningsprinsippene, men for å forstå hvordan disse skal anvendes i praksis. Å benytte fagartikler synes med dette ikke å utgjøre en reell risiko, og svekker således ikke reliabiliteten til dataene.

Det er også hentet informasjon fra sparebankenes årsrapporter for å finne data til å vurdere tapsavsetningene. Årsrapportene er revidert av statsautoriserte revisorer, og vi anser derfor informasjonen som pålitelig. Sparebankenes uttalelser om forventet effekt av IFRS 9 er på den andre siden relativt vage, noe de begrunner med at beregningene fortsatt er under utarbeidelse. Alle sparebankene har begrenset sine uttalelser. Dette skyldes trolig at ingen vil være den første som gir en detaljert uttalelse av forventet effekt i årsrapporten, fordi en slik uttalelse kan oppfattes negativt av investorene dersom beregningene tilsier økte tapsavsetninger. Til tross for at noen uttalelser synes å være vage, er de ikke direkte løgn da de ikke er motstridende til sparebankenes forventninger. Uttalelsene anses derfor for å være relativt pålitelige.

5.2.2 Validitet

Validitet, eller gyldighet, viser til hvor “godt man måler det som man har til hensikt å måle” (Gripsrud et al., 2010, s. 51). Man må se hvor godt dataene representerer fenomenet, for å si noe om validiteten (Johannessen et al., 2011, s. 73). I den teoretiske analysen er det

hovedsakelig tatt utgangspunkt i standardene publisert av IASB, med noen kommentarer hentet fra annen faglitteratur. Informasjon her må anses å være valide med tanke på at informasjonen er direkte relevant for problemstillingen.

I den praktiske analysen av sparebankenes forventninger, er det først tatt utgangspunkt i bankenes uttalelser. Disse uttalelsene anses å være valide, da de uttrykker hva de forventer vil skje ved implementering av IFRS 9 i 2018. Det kan imidlertid være at de kvantitative dataene hentet fra årsrapportene, har noe lavere validitet. De individuelle nedskrivningene og gruppenedskrivningene kan eksempelvis bli påvirket av ekstraordinære hendelser, som eksempelvis en reversering av en betydelig nedskrivning fra et tidligere regnskapsår. Spesielle hendelser vil kunne forstyrre datasettet, og dataene vil ikke i like stor grad måle det som var hensikten. Forholdsvis store konstaterte tap i forhold til nedskrivninger, kan også svekke validiteten i vår analyse. Banken får da større endelig konstaterte tap og lavere nedskrivninger. Dette gjør at regnskapet ikke gir et representativt bilde som kan brukes i analysen, fordi analysen ikke har tatt hensyn til endelig konstaterte tap.

En potensiell svakhet er at IAS 39 også skal benyttes i regnskapet for 2017. Ettersom sparebankene har ett år til på seg før de må anvende IFRS 9 sin nedskrivningsmodell, vil regnskapsåret 2017 trolig gi et riktigere bilde av sparebankenes forventninger enn årsrapportene for 2016. Sparebankene vil da mest sannsynlig ha bedre oversikt over forventede effekter, noe som kan medføre at de gir mer presise og valide uttalelser i årsregnskapet for 2017.

6. Teoretisk analyse av forskjeller mellom standardene

Vi har til nå sett på standardene IAS 39 og IFRS 9, som regulerer regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter. Hovedfokuset har vært på standardenes nedskrivningsmodeller. Det er forventet at skiftet av standard vil få en betydelig effekt på regnskapene til sparebanker og lignende institusjoner, fordi finansielle instrumenter utgjør en stor andel av deres totale balanse. Dette skal vurderes nærmere ved at de to modellene settes opp mot hverandre. Analysen ønsker å belyse hvilken betydning skiftet av modell kan få på sparebankenes tapsavsetninger med bakgrunn i det teoretiske rammeverket. Det tas videre utgangspunkt i IFRS 9 og de tre stegene i modellen for å se hvilke endringer bankene må forholde seg til.

Sammenligningen og analysen av IFRS 9 mot IAS 39 vil være todelt, hvor analysen først ser på gruppenedskrivninger og deretter individuelle nedskrivninger. Denne splittingen av analysen gjør vi på bakgrunn av en forutsetning om at banker ser det hensiktsmessig å gruppere finansielle eiendeler. Denne forutsetningen bygger på at det, i henhold til IFRS 9, normalt vil være en signifikant økning i kredittrisikoen før mislighold inntreffer, og gruppering kan være nødvendig for å identifisere denne økningen. En gruppering gjør det også lettere å vurdere hvordan makroøkonomiske tendenser påvirker eiendelenes kredittrisiko, og er nødvendig for å kunne anvende historiske tapsdata for å estimere nedskrivninger.

6.1 Kollektiv vurdering på gruppenivå

Det er tillatt å gruppere finansielle eiendeler med tilnærmet like kredittrisikokarakteristikker for å foreta en kollektiv vurdering av verdifall, både innenfor rammen til IAS 39 og IFRS 9. Vurderingsmetodene til de to standardene er imidlertid ulike med hensyn til å beregne størrelsen på gruppenedskrivningene.

For å avgjøre hvilke finansielle eiendeler som kan grupperes, må sparebankene etter IAS 39 ta stilling til hvilke eiendeler som tilfredsstillt deres definisjon av signifikant. For de eiendelene som tilfredsstillt denne definisjonen, skal det først vurderes om det finnes objektive bevis på verdifall individuelt. En signifikant eiendel kan kun plasseres i en gruppe dersom det ikke foreligger objektive bevis på at eiendelen har falt i verdi. Denne bestemmelsen om signifikante finansielle eiendeler finnes ikke i IFRS 9.

Gruppevis nedskrivningene i IAS 39 må ses i sammenheng med de individuelle vurderingene som allerede er gjennomført. En bank kan for eksempel ha flere signifikante utlån til selskaper innenfor en bestemt bransje, som petroleumsnæringen. Når oljeprisen faller, må hvert av de signifikante utlånene vurderes individuelt før de eventuelt kan vurderes i en gruppe. Et oljeprisfall er i seg selv ikke et objektive bevis på verdifall for et enkelt utlån, så banken vil ikke kunne beregne verdifall på dette lånet. Utlånet vurderes derfor gruppevis sammen med andre utlån til petroleumsnæringen som ikke har objektive bevis på verdifall tilknyttet seg. Ved en gruppevis vurdering må det tas hensyn til de individuelle vurderingene som ble gjennomført i første rekke, hvor det ikke ble identifisert noe verdifall. Dette hensynet kan gi utslag i et lavere nedskrivningsbeløp på gruppen som helhet. Bestemmelsen i IAS 39 om å vurdere signifikante eiendeler individuelt først, kan altså redusere gruppenedskrivningene i neste omgang.

6.1.1 Steg 1 – ikke signifikant økning i kredittrisiko

De to nedskrivningsmodellene er ulike for gruppenedskrivninger. I teoridelen så vi at det i IAS 39 må eksistere objektive bevis for at en nedskrivning skal kunne foretas. Det er ikke krav til objektive bevis innenfor nedskrivningsmodellen til IFRS 9, hvor det legges til grunn en forventning om fremtidige tap. Her skal det beregnes 12-måneders forventet kredittap på alle finansielle eiendeler ved førstegangsinnregning.

IBRN-tap gjør at det etter IAS 39 kan føres nedskrivninger på grupper selv om det ikke er registrert objektive tapshendelser på én spesifikk eiendel. Sparebankene kan da vinkle tapshendelser til grupper finansielle eiendeler, og bruke historiske tapserfaringsdata for å estimere forventede tap på porteføljen. Sparebankene må altså ikke direkte knytte tapshendelsen til lånet, men anta at lånet vil bli berørt av hendelsen på bakgrunn av historisk erfaring. Historiske tapsdata kalibreres på porteføljens fremtidige forventede kontantstrømmer for å beregne nedskrivningene. Metoden ble nærmere beskrevet under IAS 39 på side 21. Nedskrivningenes størrelse avhenger av hendelser som kan påvirke eiendelenes kontantstrømmer, og settes til differansen mellom eiendelenes balanseført beløp og verdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer, og diskonteres med opprinnelig effektiv rentesats.

Den generelle nedskrivningsmodellen under IFRS 9 krever at alle finansielle eiendeler har en tapsavsetning tilknyttet seg fra de blir innregnet. Når kredittrisikoen til eiendelen ikke har hatt en signifikant økning siden innregning, og det ikke foreligger objektive bevis på verdifall, skal

denne tapsavsetningen settes til 12-måneders forventet kredittap. Ved beregning av kredittapet, skal foretak benytte tilgjengelig og fornuftig informasjon om historiske, nåværende og fremtidige forhold. Informasjonen skal gi foretaket indikasjoner om forventet tap som følge av fremtidige tapshendelser. De forventede tapshendelsene skal vektet med sannsynligheten for at tap vil forekomme i løpet av de neste 12 månedene. Kredittapet tilsvarer nåverdien av forskjellen mellom alle de kontraktsfestede kontantstrømmene knyttet til de finansielle eiendelene og de kontantstrømmene foretaket forventer å motta, og skal diskonteres med original effektiv rentesats.

En sammenligning av de to nedskrivningsmodellene for finansielle eiendeler som vil plasseres i steg 1 i IFRS 9 sin modell, viser at begge modellene tar utgangspunkt i å beregne effekt på fremtidige kontantstrømmer. Modellen i IAS 39 kan imidlertid kun se på tapshendelser som kan knyttes til en gruppe finansielle eiendeler for å kunne beregne kredittap, ettersom det kreves objektive bevis på verdifall. Modellen i IFRS 9 kan på sin side ta hensyn til flere faktorer og vurdere alle mulige effekter. Kort sagt “gaper” IFRS 9 sin modell over mer som kan tas hensyn til enn hva IAS 39 gjør, når forventede kredittap skal oppdages og estimeres.

Beregninger basert på sannsynlighetsvektet utfall av kredittap de neste 12 månedene, medfører altså at alle finansielle eiendeler målt til amortisert kost i IFRS 9 vil ha en tapsavsetning knyttet til seg fra innregningstidspunktet. Dette er ikke nødvendigvis tilfellet i IAS 39, hvor det må foreligge objektive bevis på verdifall som svekker eiendelenes fremtidige kontantstrømmer. Andelen eiendeler som er nedskrevet vil dermed være større i den nye modellen, noe som vil kunne gi høyere totale nedskrivninger ved IFRS 9. En beregning foretatt av Ernst & Young (EY) støtter denne påstanden. EY beregnet at økningen fra IAS 39 til IFRS 9 trolig vil ligge rundt 0,7-1 prosent for finansielle eiendeler knyttet til steg 1 (Ernst & Young AS (EY), 2015). Selv om dette estimatet er beregnet på et utvalg banker i Storbritannia, kan det antas at samme estimat gjelder for norske banker. Denne forutsetningen bygger på at undersøkelsen er basert på bankenes friske låneporteføljer, og derfor bør resultatet være overførbart til andre friske låneporteføljer. Kravet om at signifikante eiendeler først må vurderes individuelt i IAS 39, kan også være en faktor som bidrar til at nedskrivningene for eiendeler i steg 1 vil være høyere i IFRS 9. Årsaken er at gruppevurderingen i IAS 39 må ta hensyn til de individuelle vurderingene, hvor det ikke ble identifisert objektive bevis på verdifall. Dette kan redusere de totale gruppenedskrivningene.

Delkonklusjon “Steg 1”

IFRS 9 krever at utlånere tar hensyn til fremtidige forventninger. Alle finansielle eiendeler skal derfor ha en tapsavsetning tilknyttet seg fra de blir innregnet. Denne tapsavsetningen skal tilsvare forventet kredittap over de neste 12 månedene. For å nedskrive etter IAS 39, må det foreligge objektive bevis på verdifall som vil redusere fremtidige kontantstrømmer til eiendelene. Krav til objektive bevis medfører at noen eiendeler ikke vil ha en tilknyttet tapsavsetning. Totale nedskrivninger på finansielle eiendeler som kan plasseres til dette steget i IFRS 9 sin modell, vil være høyere med ny modell sammenlignet nedskrivningsmodellen i IAS 39, grunnet en høyere andel eiendeler med tilknyttet tapsavsetning. Nedskrivningene i IFRS 9 kan også bli høyere som resultat av at signifikante eiendeler først blir vurdert individuelt i IAS 39, med følger som lavere etterfølgende gruppenedskrivninger. Forskjellen mellom tapsavsetningene antas imidlertid å ikke være vesentlig, da de totale tapsavsetningene ikke vil være høye for finansielle eiendeler med relativt lav kredittrisiko.

6.1.2 Steg 2 – signifikant økning i kredittrisiko

Når et foretak anser at kredittrisikoen har økt signifikant for en gruppe finansielle eiendeler, uten at det finnes objektive bevis på verdifall, skal denne gruppen skilles ut fra øvrige grupper plassert i steg 1 i IFRS 9 sin nedskrivningsmodell. I steg 2 skal det beregnes livstids forventet kredittap. Livstids forventet kredittap tilsvarende forventet kredittap som resultat av alle mulige tapshendelser over forventet løpetid til de finansielle eiendelene i gruppen, vektet med sannsynligheten for mislighold. Det antas at nedskrivninger som tar hensyn til eiendelens løpetid, vil være betydelig høyere enn nedskrivninger som kun baseres på de neste 12 månedene, som illustrert på side 31. Denne forskjellen krever imidlertid at løpetiden til de finansielle eiendelene i gruppen er lenger enn 12 måneder.

Når et foretak følger standarden IAS 39, vil de ikke kunne ta hensyn til den signifikant høyere kredittrisikoen i like stor grad som den skal tas hensyn til i IFRS 9. Det må foreligge en eller flere tapshendelser som kan knyttes til gruppen finansielle eiendeler for at forholdet skal kunne inkluderes i beregningen av kredittap. Det er imidlertid mange forhold i IFRS 9 sin modell som tilsier at kredittrisikoen har økt signifikant, som også kan gi effekter på tapsavsetningene i IAS 39. Dette er fordi forventninger ofte er knyttet til en hendelse. Et oljeprisfall er et eksempel på en tapshendelse som gir objektive bevis på verdifall på utlån til oljeprodusenter. Hvis et foretak har data på effekter fra et oljeprisfall, som for eksempel økt arbeidsledighet, er dette prisfallet en tapshendelse som kan kalibreres på berørte grupper utlån, som for eksempel

privatpersoner ansatt i petroleumssektoren. Forhold som øker kredittrisikoen, men som ikke skyldes en hendelse, vil ikke kunne tas hensyn til i IAS 39, fordi dette forholdet kun gir forventninger om at større kredittap kan inntreffe i fremtiden. Dette legger begrensninger på tapsavsetningene etter IAS 39, da det er færre forhold som kan tas hensyn til ved beregning av nedskrivningene. I IFRS 9 har man ikke de samme begrensningene.

I tillegg til at IFRS 9 krever et større informasjonsgrunnlag med mulige effekter som må vurderes, er beregningen av det forventede kredittapet ulik i de to standardene. I IAS 39 endres ikke metoden for å beregne nedskrivningenes størrelse. Økt kredittrisiko kan gjøre at IBNR-tapene blir høyere, ved at tapshendelsene forventes å gi et større negativt utslag på fremtidige kontantstrømmer. Økt kredittrisiko vil gi en gradvis økning i tapsavsetningene. I IFRS 9 får man imidlertid et mer betydelig skille ved at det beregnes livstids forventet kredittap i stedet for 12-måneders forventet kredittap. Dette skiftet kan, som vist i teoridelen, få betydelig effekt på nedskrivningenes størrelse.

Som sagt krever nedskrivninger i IAS 39 en tapshendelse som gir objektive bevis på verdifall. En forventning om eksempelvis økt utlånsrente kan dermed ikke tas hensyn til på tapsavsetningene før renteøkningen har blitt vedtatt. Denne forventningen skal på den andre siden inkluderes i informasjonsgrunnlaget ved estimering av forventede kredittap når IFRS 9 anvendes. Hvis eksempelvis en forventet økning i rentesatsen på 3 prosentpoeng øker kredittrisikoen signifikant på 15 prosent av utlånene i en gruppe, må disse utlånene skilles ut fra gruppen og vurderes etter metoden gitt i steg 2. Ved å beregne livstids forventet kredittap i stedet for 12-måneders forventet kredittap på utlånene, vil tapsavsetningene på disse øke betydelig. En forventning om økt utlånsrente vil kun gi økte tapsavsetninger i IFRS 9 og ikke IAS 39, og gir således et betydelig skille mellom tapsavsetningene i de to modellene.

Delkonklusjon “Steg 2”

I steg 2 har kredittrisikoen til de finansielle eiendelene økt signifikant, og utlåner skal beregne livstids forventet kredittap i stedet for 12-måneders forventet kredittap. Ved bruk av modellen i IAS 39, kan utlåner ikke i like stor grad ta hensyn til økt risikoeksponering, slik at nedskrivningene ikke øker tilsvarende etter denne modellen. Dette skyldes at det er flere forhold som kan gi indikasjoner på endringer i kredittrisikoen som blir tatt hensyn til i en “expected loss”-modell, enn i en “incurred loss”-modell. Ved at nedskrivningsmodellen i IFRS 9 kan ta hensyn til flere forhold som signifikant øker kredittrisikoen, og som dermed

øker tapsavsetningen fra 12-måneders til livstids forventet kredittrisiko, blir det et betydelig skille på nedskrivningene mellom de to standardene.

6.2 Individuelle vurderinger

Det skal gjennomføres individuelle vurderinger på to typer finansielle eiendeler. Dersom det finnes objektive bevis på at en finansiell eiendel har falt i verdi, skal denne skilles ut fra gruppen og vurderes for verdifall individuelt. Den andre typen er eiendeler som ikke er egnet til å grupperes med andre eiendeler. Vi ser kun på behandling av eiendeler som har objektive bevis på verdifall.

I IFRS 9 sin nedskrivningsmodell skal den finansielle eiendelen plasseres til steg 3 når det foreligger objektive bevis på verdifall. Ettersom begge modellene krever objektive bevis som følge av en tapshendelse, vil informasjonsgrunnlaget være likt i steg 3. Nedskrivningen settes til forskjellen mellom eiendelens bokførte verdi og summen av diskonterte forventede fremtidige kontantstrømmer. Tilsvarende beregningsmetode gjelder i IAS 39 sin nedskrivningsmodell. Videre skal effektiv rente beregnes til resultatet av original effektiv rentesats multiplisert med netto balanseført beløp for fastrentelån. For finansielle eiendeler med flytende rente, benyttes løpende effektiv rentesats i stedet for den originale. Individuelle nedskrivninger er altså tilnærmet identiske i de to modellene.

Vi bruker et enkelt talleksempel for å illustrere hvordan individuelle nedskrivninger føres etter IAS 39 og IFRS 9. Talleksempelen under tar for seg en sparebank som gir et utlån på kr 1.000.000 til en kunde som løper over 5 år uten avdrag. Ettersom det ikke er noen gebyrer eller lignende på lånet, vil den effektive rentesatsen tilsvare den nominelle rentesatsen, som er satt til 5,0 prosent. Før objektive bevis foreligger, vurderes utlånet i en gruppe med andre finansielle eiendeler. I begynnelsen av år 4 identifiseres et objektivt bevis på verdifall på utlånet. Banken vurderer situasjonen derfor slik at de forventer å kun motta kr 600.000 av pålydende. Nominelt tap i år 5 vil derfor bli kr 400.000. Det antas at renteinntektene blir innbetalt som avtalt i kontrakten. Sparebanken diskonterer fremtidig forventet kontantstrøm med original effektiv rentesats på 5,0 prosent, og beregner forventet kredittap til kr 362.812. Merk at lånet under IFRS 9 først er nedskrevet med kr 1.000 i steg 1, og med kr 50.000 i år 2 når sparebanken anså kredittrisikoen til å ha økt signifikant for gruppen lånet ble vurdert i.

Tabell 3: Illustrasjon av tapsavsetninger i IAS 39 og i IFRS 9

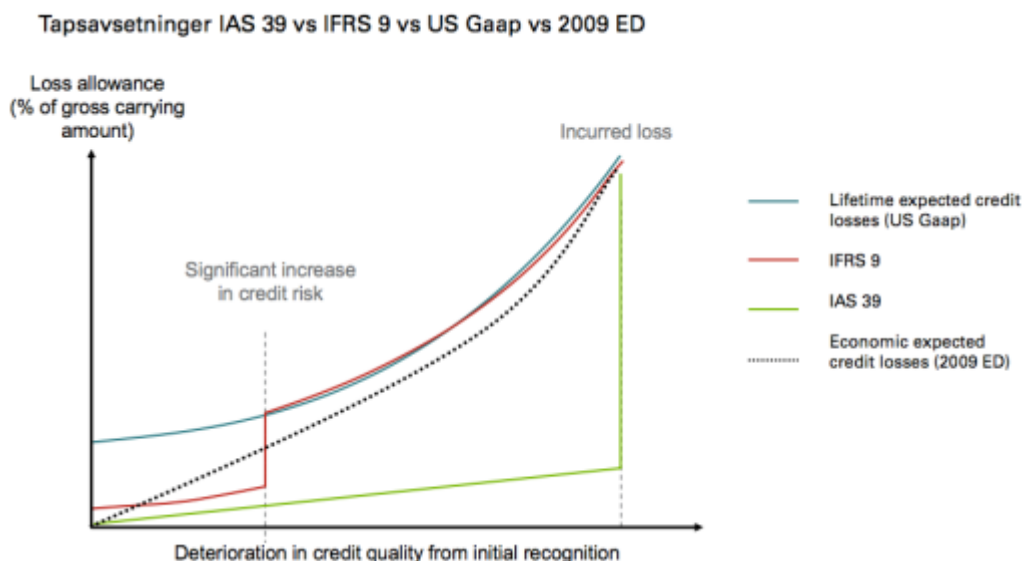
LÅN = 1 000 000						
År	0	1	2	3	4	5
Lån IB	-	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Etableringsgebyr	-	-	-	-	-	-
Avdrag	-	-	-	-	-	1 000 000
Lån UB	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	-
Nominell rente, 5 %	-	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Kontantstrøm	- 1 000 000	50 000	50 000	50 000	50 000	1 050 000
Eff rente		5,00 %				
IFRS 9						
År	0	1	2	3	4	5
Amortisert kost IB		1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	
Nedskrivning		1 000	50 000	-	311 812	
Effektiv rente		50 000	50 000	50 000	31 859	
Kontantstrøm		50 000	50 000	50 000	50 000	
Amortisert kost UB		1 000 000	1 000 000	1 000 000	981 859	
Konto tapsavsetning		1 000	51 000	51 000	362 812	
IAS 39						
År	0	1	2	3	4	5
Amortisert kost IB		1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	
Nedskrivning					362 812	
Effektiv rente		50 000	50 000	50 000	31 859	
Kontantstrøm		50 000	50 000	50 000	50 000	
Amortisert kost UB		1 000 000	1 000 000	1 000 000	981 859	
Konto tapsavsetning		-	-	-	362 812	

Eksempelet viser at det totale nedskrivningsbeløpet i år 4 vil være lavere etter IFRS 9 enn etter IAS 39. Dette skyldes at det etter IFRS 9 allerede er blitt foretatt nedskrivninger før de objektive bevisene forelå, slik som standarden krever. Etter IAS 39 er ikke dette tilfellet, selv om den finansielle eiendelen i praksis kan ha blitt nedskrevet i en gruppenedskrivning. Sett bort fra nedskrivningsbeløpet, skal løsningen bli lik i begge modellene ut i fra et teoretisk perspektiv. Den effektive renten er summen av den effektive rentesatsen på 5,0 prosent multiplisert med netto balanseført beløp. I dette eksempelet vil netto balanseført beløp tilsvare kr 1.000.000 redusert med kr 362.812. Nedskrivningen kan føres direkte mot den balanseførte verdien til eiendelen i stedet for mot en konto for tapsavsetning.

Delkonklusjon “Steg 3”

Selve håndteringen av verdifall på finansielle eiendeler hvor det foreligger objektive bevis, er lik i nedskrivningsmodellene i IAS 39 og IFRS 9. Nedskrivningsbeløpet som beregnes i steg 3 i IFRS 9 blir imidlertid lavere enn det beregnet etter IAS 39 i året det foreligger objektive bevis. Dette er fordi eiendelen allerede vil ha en tapsavsetning knyttet til seg før dette tidspunktet, og skyldes den ulike behandlingen i steg 1 og 2 i tre-stegsmodellen sammenlignet med behandlingen i IAS 39 sin modell. Håndteringen av verdifall som identifiseres av objektive bevis er lik etter de to nedskrivningsmodellene.

6.3 Oppsummering og fremstilling av forskjellene mellom nedskrivningsmodellene

Figur 10: Tapsavsetningsmønstre i ulike nedskrivningsmodeller (fra (KPMG AS, 2016, s. 4) inspirert av (IASB, 2013, s. 9))

Figur 10 illustrerer hvordan nedskrivningene i de to modellene skiller seg fra hverandre. Rød linje viser hvordan nedskrivninger etter IFRS 9 utvikler seg i takt med at kredittrisikoen øker. Grønn linje viser tilsvarende for IAS 39. Grafen viser at differansen mellom nedskrivningene er størst fra det punktet hvor kredittrisikoen øker signifikant og frem til objektive bevis på verdifall foreligger. Under vil forskjellen mellom IAS 39 og IFRS 9 oppsummeres for hvert av stegene med henvisning til grafen.

For en finansiell eiendel hvor kredittrisikoen ikke har økt signifikant, altså i steg 1, viser figuren at forskjellen mellom nedskrivninger etter IAS 39 og IFRS 9 er liten. At forskjellen kan antas å være liten, kan begrunnes med at eiendelene i utgangspunktet har relativt lav kredittrisiko i denne fasen. Forskjellen skyldes at alle eiendelene skal ha en nedskrivning tilknyttet seg i IFRS 9, noe som ikke gjelder tilsvarende i IAS 39. Resultatmessig vil det være en mindre forskjell mellom nedskrivningsstørrelsene i de to standardene.

Når kredittrisikoen til en eiendel øker signifikant, skal den finansielle eiendelen plasseres i steg 2. Nedskrivningene for finansielle eiendeler plassert i steg 2 etter IFRS 9 sin modell vil være vesentlig høyere enn for tilsvarende eiendeler etter IAS 39. Denne forskjellen er illustrert i grafen som gapet mellom rød og grønn linje som oppstår ved signifikant økning i kredittrisiko. Dette gapet skyldes to ting. For det første kreves det i IFRS 9 at det benyttes et

bredere informasjonsgrunnlag, som også inkluderer framoverskuende informasjon, når det skal vurderes om det er behov for å skrive ned verdien på en finansiell eiendel. I IAS 39 må det foreligge en tapshendelse som kan knyttes til den finansielle eiendelen som objektivt bevis på verdifall. Dette medfører at det vil være flere faktorer som registreres i den nye modellen. I tillegg til et bredere informasjonsgrunnlag, skal IFRS 9 beregne livstids forventet kredittrisiko når kredittrisikoen øker signifikant. Skiftet fra 12-måneders til livstids forventet kredittap vil gi en betydelig økning i tapsavsetningen til eiendelen. I IAS 39 vil man ikke se denne betydelige økningen på samme måte, da nedskrivningene vil føres mer gradvis etter hvert som risikoen øker. Nedskrivningene vil etter IFRS 9 altså øke betydelig når kredittrisikoen anses å ha økt signifikant. Denne effekten vil ikke være tilsvarende for IAS 39, noe som medfører at nedskrivninger etter IFRS 9 vil gi en betydelig større resultateffekt enn IAS 39.

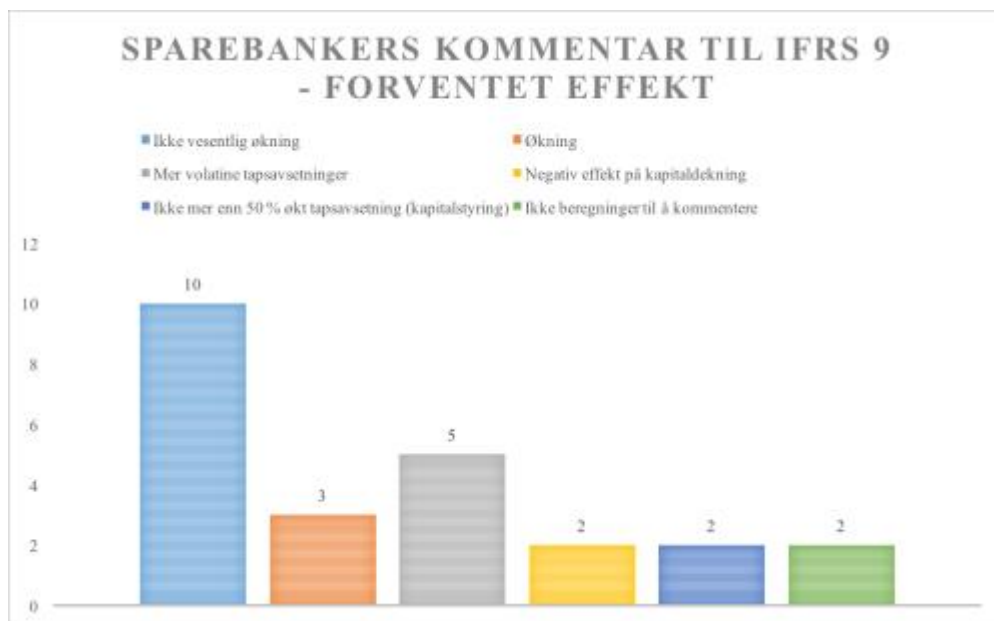
Når et foretak identifiserer objektive bevis på verdifall, viser figuren at differansen mellom de akkumulerte nedskrivningsbeløpene i de to modellene jevnes ut. Dette skyldes at kredittapet beregnes på samme måte i modellene når det foreligger objektive bevis på enhetsnivå. Dessuten utjevnes informasjonsgrunnlaget, slik at ingen av modellene vil ha mulighet til å inkludere informasjon som ikke kan inkluderes i den andre modellen. Nedskrivninger i steg 3 i IFRS 9 sin modell tilsvarer altså IAS 39 sine nedskrivninger på eiendeler som må vurderes for verdifall individuelt.

7. Praktisk analyse av norske sparebankers forventninger til implementeringen av IFRS 9

Denne analysen har en praktisk tilnærming ved å se på hvilken effekt de norske sparebankene forventer av å implementere den nye nedskrivningsmodellen. Først ser analysen på sparebankenes forventninger. Analysen ser videre på mønsteret i tapsavsetningene som ble gjennomført i 2016 sammenlignet med 2015. Vi ønsker å vurdere om eventuelt endret mønster i nedskrivning kan gi en indikasjon på om sparebankenes uttalelser er riktige. Gjennomgående økte tapsavsetninger i 2016, kan indikere at sparebankene forbereder seg på høyere tapsavsetninger ved implementering av ny modell, slik at overgangen blir mindre drastisk.

Ingen av sparebankene i analysen har benyttet muligheten til å implementere IFRS 9 tidligere enn pålagt. De har heller ikke, ifølge deres årsrapporter, kommet tilstrekkelig langt i sine analyser til å komme med foreløpige resultater på de regnskapsmessige konsekvensene. Sparebankene har i stedet inkludert korte kommentarer om deres forventninger.

Flertallet av sparebankene forventer at implementering av IFRS 9 vil få moderate, men ikke vesentlige, virkninger på deres tapsavsetning. Ti av sparebankene uttrykker at de forventer økte tapsavsetninger, men at økningen ikke vil være vesentlig. Tre andre banker uttrykker også forventet økning i tapsavsetningene, men de har ikke spesifisert hvor stor økningen forventes å bli. Den forventede økningen kan tolkes som både liten, moderat eller stor. De siste tre bankene har ikke kommentert forventet effekt. To begrunner manglende kommentarer med at de ikke er kommet langt nok i sine analyser til å uttale seg. Den siste banken forventer en negativ effekt på kapitaldekningen, noe som kan tolkes i retning av forventning om økte tapsavsetninger. Grovt oppsummert kan det tolkes at 14 av 16 sparebanker forventer en økning i tapsavsetningene, hvor 10 spesifikt har uttrykt at de ikke forventer at denne økningen vil bli vesentlig.

Graf 1: Norske sparebankers forventninger til effekter fra implementering av IFRS 9

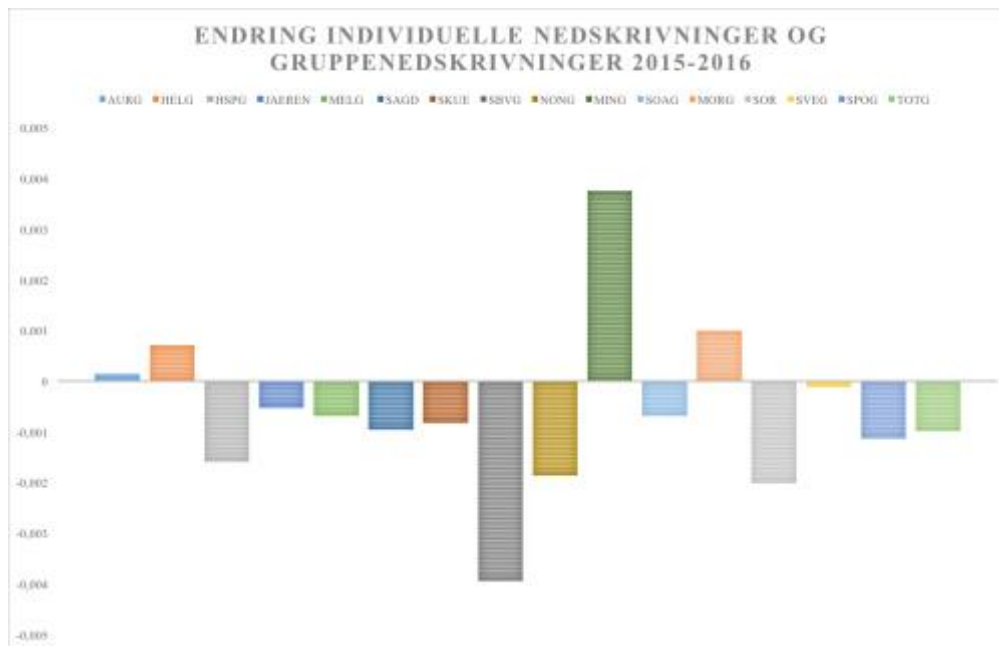
Fem banker har eksplisitt uttrykt at de forventer at deres nedskrivninger vil bli mer volatile med den nye modellen. De resterende sparebankene har ikke kommentert volatilitet i forbindelse med implementering av IFRS 9. Disse bankene kan altså ha en forventning om økt volatilitet, ettersom ingen gir en negativ kommentar om volatilitet.

Oppsummert synes sparebankene, sett under ett, å ikke forvente vesentlige økte tapsavsetninger ved implementering av IFRS 9. Ingen av sparebankene har imidlertid uttrykt at tapsavsetningene vil reduseres eller at kapitaldekningen vil bli bedre ved en ny nedskrivningsmodell. Sparebankene forventer også generelt mer volatile resultater.

Videre vurderer analysen hvordan nedskrivningene i bankene har utviklet seg fra rapporteringsåret 2015 til 2016. Analysen ønsket med dette å avdekke om bankene generelt har økt sine nedskrivninger med tanke på å gjøre seg mer robuste mot implementeringen av IFRS 9. Dette er ikke gjort for å se om de bryter med reglene i IAS 39, men heller om skjønnsmessige vurderinger tøyes i retning av høyere nedskrivninger. Det er her tatt utgangspunkt i individuelle nedskrivninger og gruppenedskrivninger som andel av brutto utlån for gjeldende rapporteringsår.

Graf 2 nedenfor viser de prosentvise endringene illustrert for hver av de 16 sparebankene. Totalt er det kun 4 av 16 sparebanker som har økt sine nedskrivninger sammenlagt. Nedskrivningene sett under ett gir ikke noen indikasjoner på at bankene forbereder seg på forventede høyere tapsavsetninger. Sparebank 1 SMN (MING) sin mer betydelige økning i

nedskrivninger skyldes store tap knyttet til kunder i oljeleverandørindustrien, mens Sparebank 1 BV (SBVG) sin reduksjon følger av tilbakeføring av tidligere nedskrivninger på garantier. Det fremstår som at endret nedskrivningsmønster i disse tilfellene er resultat av eksterne faktorer som ikke påvirkes av hvilken standard som styrer nedskrivningene, slik at de mer ekstreme forskjellene skaper støy i analysen.

Graf 2: Endring i totale nedskrivninger for norske sparebanker fra 2015 til 2016

Den teoretiske analysen konkluderte med at differansen mellom tapsavsetningene først ville bli betydelig når de finansielle eiendelene plasseres i steg 2. De finansielle eiendelene i steg 2 vil i utgangspunktet vurderes for verdifall gruppevis. Det er derfor hensiktsmessig å se på sparebankenes gruppenedskrivninger isolert sett, for å avdekke et eventuelt mønster der.

Endring i gruppenedskrivninger fra rapporteringsåret 2015 til 2016 er illustrert i graf 3 under. Grafen illustrerer at 50 prosent av sparebankene har økt sine gruppevis nedskrivninger sammenlignet med foregående år. 50 prosent indikerer ikke en klar trend på at bankene har økt sine gruppenedskrivninger med hensikt i å forberede seg på økte nedskrivninger.

Graf 3: Endringer i gruppenedskrivninger i norske sparebanker fra 2015 til 2016

Totalt sett synes ikke bankene å ha tatt hensyn til at nedskrivningene kan øke ved implementering av IFRS 9 ved å ta deler av nedskrivningene i 2016. Det må imidlertid bemerkes at nedskrivningsmodellen i IAS 39 også skal anvendes i rapporteringsåret 2017. De har altså ett regnskapsår til hvor de kan tilpasse tapsavsetningene til de forventede effektene. Sparebankene kan ønske å utsette implementeringen til siste frist, fordi høyere tapsavsetninger vil slå negativt ut på kapitaldekningen og årsresultatet.

Delkonklusjon

Norske sparebanker forventer generelt økte nedskrivninger som følge av implementering av tre-stegsmodellen gitt i IFRS 9. Forventningen er at økningen vil være moderat og vil ha en mindre effekt på deres kapitaldekning. Denne forventningen er sammenfallende med at gruppenedskrivningene i 2016 ikke har økt vesentlig fra 2015. De sparebankene som har kommentert forventet effekt på volatilitet i resultatet, uttrykker at de forventer økt volatilitet.

8. Drøftelse

Et skifte av regnskapsstandard som regulerer finansielle instrumenter, vil få betydning for norske sparebanker. “Incurred loss”-modellen skal byttes ut med en “expected loss”-modell, noe som blant annet betyr at foretakene må ta hensyn til et bredere informasjonsgrunnlag ved beregning av kredittap, og at kredittrisikoen skal håndteres annerledes. Dette vil ha effekt på blant annet IT-systemer og regnskapsestimer.

Analysene har sett på forskjeller mellom den gamle og den nye standarden, og på sparebankenes forventninger. Drøftelsen skal sammenstille analysene med nåværende og forventede fremtidige makroøkonomiske forhold for å vurdere denne effekten. Drøftelsen ønsker å belyse hvordan sparebankenes tapsavsetninger kan bli påvirket, med vekt på om sparebankene kan forvente en vesentlig økning i sine tapsavsetninger eller ikke. Drøftelsen vil også vurdere sparebankenes forventninger.

8.1 Mer volatile resultater?

I nedskrivningsmodellen til IFRS 9 skal det benyttes ”point-in-time”- og ikke ”through the cycle”-beregninger for å estimere sannsynligheten for mislighold. Dette gjør at sannsynligheten for mislighold ikke blir glattet ut for konjunkturer, men gir et bilde av det økonomiske miljøet på rapporteringstidspunktet. Beregningen av sannsynligheten for mislighold vil med det bli påvirket av konjunktursvingninger og sjokk i økonomien. I lavkonjunkturer og i situasjoner hvor økonomien opplever negative sjokk, vil derfor sannsynligheten for mislighold være høyere enn når BNP-nivået ligger på trenden. I høykonjunkturer vil denne sannsynligheten være lavere. PiT-beregninger gjør altså sannsynligheten for mislighold sensitiv for endringer i økonomien.

Sannsynligheten for mislighold har stor betydning ved beregning av kredittrisiko i den nye nedskrivningsmodellen, da sannsynligheten inngår i IRB-metoden for å beregne forventet kredittap. Når den underliggende faktoren for anslag på kredittrisiko er basert på PiT-beregninger, vil også kredittrisikoen reflektere forholdene i den norske økonomien. Hvis sannsynligheten for mislighold blir utsatt for betydelige svingninger, vil dette gjenspeiles i kredittrisikoen.

Det er endringer i kredittrisikoen som er utgangspunktet for om en finansiell eiendel skal plasseres i steg 1 eller steg 2 i tre-stegsmodellen. Når kredittrisikoen øker signifikant i forhold til kredittrisikoen nivå ved innregning, skal det avsettes for livstids forventet kredittap. Å ta hensyn til konjunkturer i beregningen av kredittrisiko, kan føre til en overvurdering av konsekvensene i begynnelsen av et sjokk i økonomien. Denne overvurderingen vil først oppdages etter at økonomien har stabilisert seg igjen. Å basere tapsavsetninger på forventninger, åpner for feilvurderinger fordi de baseres på fremtidige estimer med tilknyttet usikkerhet. Tapsavsetninger føres over resultatet, noe som medfører at feilvurderte estimer skal reverseres i resultatet en senere regnskapsperiode. Overvurderte nedskrivninger som senere reverseres, bidrar til å skape volatile resultater. PiT-beregninger gir altså det beste estimatet for kredittrisiko basert på forventede effekter på rapporteringstidspunktet, men bidrar også til å skape volatilitet i sparebankenes årsresultater.

IAS 39 er en modell med hensikt å forhindre glatting av resultater, som vil si å føre store nedskrivninger i gode år som kan reverseres i mindre gode år. Denne standarden er derfor tungt regelbasert og krever objektive bevis på verdifall. Krav til objektive bevis har begrenset adgangen til å føre kredittap basert på forventninger om fremtiden, noe som har medført “for sene” nedskrivninger i forbindelse med nedgangskonjunkturer og sjokk. Et resultat av at IAS 39 sine bestemmelser skal forhindre glatting av resultat, er at foretakenes resultater blir mindre volatile.

Delkonklusjon “Mer volatile resultater?”

I IFRS 9 vil beregning av sannsynligheten for mislighold, som er en viktig faktor for beregning av kredittrisiko i IRB-metoden, bli eksponert for konjunkturer i markedet. Kredittrisikoen er således sensitiv til svingninger i økonomien, og vil ofte øke signifikant ved nedgangskonjunkturer, samt reverseres når konjunktorene snur igjen. Store nedskrivninger og eventuelle reverseringer som følge av at finansielle eiendeler flyttes mellom steg 1 og 2 i takt med konjunktorene, vil gi volatile nedskrivninger. Nedskrivninger i IAS 39 har på sin side krevd objektive bevis på verdifall, og har således hatt til hensikt å redusere tilgangen til glatting av resultatene. Begrenset mulighet til å glatte resultatet, har igjen medført mindre volatile nedskrivninger. På bakgrunn av flere usikre estimer og PiT-beregninger, konkluderer vi med at sparebankene kan forvente økt volatilitet i sine tapsavsetninger ved å implementere IFRS 9.

8.2 Økte nedskrivninger?

I den teoretiske analysen vurderte vi hvilke effekter som kan forventes ved å gå fra en ”incurred loss”-modell til en ”expected loss”-modell. Vi konkluderte med at differansen på tapsavsetningene kun blir vesentlig for finansielle eiendeler eller grupper finansielle eiendeler som plasseres i steg 2 i IFRS 9 sin modell. For eiendeler i steg 1 vil økningen ikke være vesentlig. Det kommer en mindre differansen i steg 1 som følge av at alle eiendelene skal ha en tapsavsetning lik 12-måneders kredittap tilknyttet seg når IFRS 9 er gjeldende standard. Andelen eiendeler med tilknyttede tapsavsetninger er derfor større i den nye modellen, og nedskrivningene vil av den grunn være noe høyere. Ved objektive bevis på verdifall på individnivå skal eiendelene plasseres i steg 3. De akkumulerte nedskrivningene på finansielle eiendeler som plasseres i steg 3, vil i teorien være identiske i de to modellene. I den videre drøftelsen vil vi hovedsakelig fokusere på faktorer som gjør at kredittrisikoen kan anses å øke signifikant, som er avgjørende for om nedskrivningene skal beregnes etter livstids forventet kredittap i stedet for 12-måneders forventet kredittap.

For å vurdere om tapsavsetningene vil øke, må det vurderes om det kommer til å foreligge faktorer som trigger kredittrisikoen til de finansielle eiendelene i så stor grad at kredittrisikoen vil anses å øke signifikant på en betydelig del av sparebankenes porteføljer. Faktorer som kan trigge kredittrisikoen, og som av den grunn bør vurderes, er forventede endringer i interne prisindikatorer og i eksterne markedsindikatorer. I den videre drøftelsen vil det skilles mellom personmarkedet og bedriftsmarkedet, ettersom kundene i disse to markedene blir påvirket av ulike forhold. Fokuset vil i første del være å vurdere hvilke faktorer som kan påvirke kredittrisikoen. Senere skal de forventede effektene av aktuelle faktorer vurderes opp mot sparebankenes tapsavsetninger.

8.2.1 Personmarkedet

Rentesatsen på utlån er avgjørende for prisen på banktjenester til kundene, og er således en god intern prisindikator. Dersom en sparebank øker sin utlånsrente, vil det bli dyrere for kundene å overholde sine forpliktelser. Satsen på utlånsrenten beveger seg normalt i takt med styringsrenten, slik at bankenes utlånsrente øker når Norges Bank setter opp styringsrenten. Den forventede økningen i styringsrenten fra 2019 bør inngå i beregning av forventet utvikling i kredittrisiko når ”expected loss”-modellen tas i bruk fra 2018, fordi det gir en forventning

om fremtidige forhold. Det må derfor vurderes hvor stor effekt en forventet økning i utlånsrenten kan ha på kredittrisikoen.

Under normale forhold vil de færreste kundene få problemer med en mindre økning i rentenivået. Kunder som har en veldig høy gjeldsbelastning sammenlignet med brutto lønnsinntekt, kan imidlertid få problemer med å håndtere en økt rentebelastning. Dette vil typisk gjelde unge personer som nylig har tatt opp høye boliglån. Når gjelden er høy sammenlignet med lønnsinntekten, vil en liten renteøkning kunne utløse betalingsproblemer. Forventet grad av betalingsproblemer er avgjørende for om kredittrisikoen anses å øke signifikant sammenlignet med kredittrisikoen beregnet på innregningstidspunktet. Finanstilsynets skiftanalyse viste at en renteøkning på tre-fire prosentpoeng fra basisbanen, vil øke andelen problemlån til fire prosent. Denne renteøkningen er vesentlig større enn den forventede økningen i styringsrenten på ett prosentpoeng. Finanstilsynet har ikke uttalt seg om hvor stor effekt dagens forventede økning i styringsrenten vil få på sparebankenes andel problemlån og kredittrisiko på utlån. Norges Bank forventer imidlertid at rentebelastningen vil øke fra omtrent fire til seks prosent av disponibel inntekt mot slutten av 2020, som følge av både høyere gjeldsbelastning og økt rentesats. Forventet økt styringsrente kan således øke sparebankenes tapsavsetninger.

En ekstern markedsindikator som sparebankene bør inkludere i sitt informasjonsgrunnlag for å estimere kredittrisiko, er utvikling i boligprisene. De siste årene har boligprisveksten vært betydelig, og har blant annet bidratt til at husholdningenes kredittvekst har vært større enn deres inntektsvekst. Norges Bank forventer at boligprisveksten vil avta de påfølgende årene. Forventet, men avtakende, vekst er ikke en bekymring for sparebankene, da dette sikrer pantet de har på sine utlån. Den nye restriksjonen i boliglånsforskriften vil også kunne bidra til å redusere risikoen på fremtidige boliglån. Bekymringene er imidlertid at det per dags dato bygger seg opp en boligboble som kan sprekke. Et forhold som tilsier at vi risikerer å bygge opp en boligboble, er at reallønnsutviklingen i landet har vært tilnærmet flat de siste 13 årene, mens leilighetsprisene i Oslo har steget med 162 prosent (Schultz, 2016). Et kraftig fall i boligprisene kan medføre at noen boliger vil ende opp med en markedsverdi som er lavere enn den bokførte verdien på tilhørende boliglån. Dette vil medføre en risiko for bankene, ved at de ikke er garantert dekning for utstedt kreditt. Dersom forventet utvikling i boligprisene er at prisene stuper som følge av at boligboblen sprekker, må det vurderes hvilken effekt dette kan gi på kredittrisikoen til de ulike boliglånene. Dersom det forventes at boligprisene reduseres betydelig, vil det foreligge forhold som tilsier vesentlig økte tapsavsetninger på porteføljer

utlån. Det er imidlertid forventet fortsatt vekst i boligprisene, og forholdene ligger derfor ikke til rette for å anta signifikant økning i kredittrisiko.

Forventet utvikling i sysselsetting og lønnsvekst er andre eksterne markedsindikatorer som sparebankene bør ta hensyn til i sine beregninger av forventede kredittap. Lavere sysselsetting i fremtidige perioder kan få følger for sparebankene, fordi de risikerer at noen kunder ikke vil ha tilstrekkelig inntekt til å dekke sine forpliktelser i perioden som arbeidsledig. Norges Bank forventer imidlertid at arbeidsledigheten vil avta i årene fremover, etter at arbeidsledigheten økte som følge av oljeprisfallet. Tilsvarende forventes det en høyere lønnsvekst fremover, noe som gjør personkunder bedre rustet mot deres gjelds- og rentebelastning. Disse prognosene tilsier at den nye nedskrivningsmodellen ikke vil gi betydelig økning i tapsavsetningene.

8.2.2 Bedriftsmarkedet

Bedriftsmarkedet kan, på lik linje med personmarkedet, forvente en økt utlånsrente som følge av forventet økt styringsrente. Høyere utlånsrente kan medføre at noen foretak, spesielt de med høy gjeldsgrad, vil få problemer med å overholde sine forpliktelser overfor banken. Foretak med høy gjeldsgrad vil ha en forholdsmessig større gjeldsbelastning enn foretak med lavere gjeldsgrad. En økt rentesats vil således kunne gi likviditetsproblemer. En høyere rentesats vil altså kunne øke andelen problemlån hos bankene, slik Finanstilsynet konkluderte i sin skiftanalyse. Analysen deres anslår at andelen problemlån i norske banker vil øke til 6,5 prosent ved en økning i rentesatsen på tre-fire prosentpoeng. Dersom renteøkningen er stor nok til å skape forventede problemer for foretakene, kan kredittrisikoen på deres utlån øke signifikant ved implementeringen av IFRS 9.

Samlet kreditt til foretakene hadde en lav vekstrate i 2016. Det samme året tok gjeldsbetjeningsevnen seg opp generelt i Norge, med unntak av i oljeserviceforetak. At foretak har større rom til å håndtere sine forpliktelser, taler for at de kan tåle den forventede økte rentebelastningen bedre. En mindre økning i rentebelastningen synes derfor ikke å skape betydelige utfordringer for foretak sett under ett. Bedre gjeldsbetjeningsevne gjelder imidlertid generelt på landsbasis, og ikke for hvert enkelt foretak. De som ikke hadde god betjeningsevne som utgangspunkt, og som heller ikke har fått betydelig bedre gjeldsbetjeningsevne, vil kunne få en høyere kredittrisiko ved en forventet renteøkning, ettersom de vil være mindre rustet til å møte høyere rentekostnader. Andelen problemlån, og da tapsavsetninger, hos sparebankene kan dermed antas å øke som følge av forventninger om en høyere rentesats. Sparebankenes

årsrapporter viser dessuten at kredittrisikoen generelt er høyere for utlån til foretak, enn for utlån til privatpersoner. Når sparebankene står overfor høyere risiko, kompenserer de for denne ved å sette høyere utlånsrente til bedrifter enn til husholdninger. Noen foretakene har i utgangspunktet en relativt høy rentebelastning sammenlignet med personkunder, og en liten renteøkning vil derfor kunne slå hardere ut.

Norges Bank antar at den økonomiske veksten vil øke i årene som kommer, med positiv vekst i BNP til Fastlands-Norge. Dette henger sammen med positive utsikter til vekst i eksporten fra Norge og høyere aktivitet i den norske økonomien. En svak kronekurs de siste årene har økt konkurranseevnen til norske foretak overfor utlandet, og dermed hatt positiv virkning på eksporten. Kronekursen antas først å økes gradvis fra og med neste år, men det forventes likevel ikke at eksporten vil avta etter 2017. Økonomisk vekst og eksportvekst tilsier at det ikke er forventet at bedriftsmarkedet generelt møter utfordringer med omsetningen i årene som kommer.

8.2.3 Oppsummering

Analyser fra ”Pengepolitisk Rapport 1/17” viser at sjokket fra oljeprisfallet i stor grad har lagt seg på tidspunktet for implementeringen av IFRS 9, og at markedsforholdene ellers vil være stabile frem mot 2021. Stabile markedsforhold vil holde sannsynligheten for mislighold på et relativt lavt nivå, som igjen medfører relativt lav kredittrisiko. Det er lite som tilsier at sparebankene vil oppleve økte tapsavsetninger som følge av at mange finansielle eiendeler plasseres i steg 2.

Til tross for stabile markedsforhold, tilsier prognoser at styringsrenten skal settes opp fra og med 2019 til slutten av 2020 med ett prosentpoeng. Økt styringsrente vil påvirke utlånsrenten til sparebankene, noe som gir større rentebelastning for kundene deres. Økt utlånsrente kan skape problemer i personmarkedet, fordi gjeldsbelastningen til husholdningene i utgangspunktet er på et historisk høyt nivå. Det er bekymringer knyttet til om personkundene, og da spesielt unge kunder, vil tåle en økt rentebelastning. Dersom det antas at forventninger om høyere styringsrente vil øke nedskrivningene på utlån til personkunder, bør den samme antagelsen gjelde for utlån til bedriftskunder, fordi de generelt utgjør en høyere kredittrisiko for banker. Dette gjelder spesielt foretak med allerede dårlig betjeningsevne. Hvis problemene er store nok til å øke kredittrisikoen til utlånene signifikant, vil dette øke tapsavsetningene til sparebankene.

8.2.4 Resultater fra drøftelse opp mot norske sparebanker

I oppsummeringen ovenfor, kom vi frem til at det er forventninger om økt styringsrente som potensielt kan øke tapsavsetningene til sparebankene vesentlig. Skiftanalysen til Finanstilsynet støtter vurderingen om at en høyere rentesats vil kunne skape et større nedskrivningsbehov i bankene. Analysen viste at andelen problemlån forventes å øke betydelig, både i person- og bedriftsmarkedet, dersom rentesatsen øker med tre-fire prosentpoeng fra basisbanen. Vi antar at problemlån vil plasseres i steg 2 eller 3 i IFRS 9, fordi disse enten er misligholdt eller har tilknyttede tapsavsetninger. Andelen problemlån vil, ifølge Pengepolitisk Rapport, ikke øke før i 2019, når de forventer å sette opp styringsrenten. På implementeringstidspunktet for IFRS 9, kan prognoser om økt styringsrente gi forventninger om mislighold, og således medføre at flere utlån vil plasseres i steg 2. Den forventede økningen i styringsrenten er på sin side kun på ett prosentpoeng, og vi har vurdert om denne forventede økningen vil kunne medføre høyere tapsavsetninger på utlån i norske sparebanker når de skal benytte en forventningsmodell. Økningen i tapsavsetningene avhenger av sparebankenes nedskrivningspraksis og hvor stor effekt den forventede renteøkningen vil kunne få på kundenes betalingsevne.

Norske bankers nedskrivningspraksis har vært diskutert ved flere anledninger. Lindblom (2001) observerte blant annet at sparebankene førte store nedskrivninger på sine utlån i forbindelse med bankkrisen i årene rundt 1990, og at en stor andel av disse ble reversert i de påfølgende årene. Den betydelige reverseringen i etterkant av bankkrisen, tilsier at nedskrivningene i utgangspunktet var for høye. Reverseringen kan være en indikasjon på at bankene i Norge generelt var risikoaverse. Ettersom nordmenn generelt er relativt risikoaverse (Bolghaug, 2012), virker det rimelig å legge til grunn at denne holdningen står ved like, selv om bankene ikke rapporterte etter IFRS på dette tidspunktet. Johansen og Jacobsen fra Finans Norge støtter denne antagelsen, da de argumenterer for at norske banker ikke tar lett på risiko (Johansen & Jacobsen, 2017). De norske sparebankene tar dessuten mindre risiko enn forretningsbankene (Farbrot, 2011). Det synes derfor rimelig å anta at norske sparebanker ønsker å minimere risikoen de er eksponert for. Dette kan tilsi at de strekker reglene i IAS 39 og skriver ned utlånsporteføljen mot grensen av hva som er akseptabelt. Den antatte strenge nedskrivningspraksisen kan redusere effekten på tapsavsetningene ved implementeringen av IFRS 9.

Andelen problemlån vil ifølge Finanstilsynet øke betydelig ved en renteøkning på tre-fire prosentpoeng. Denne renteøkningen er forholdsmessig større enn en økning på ett prosentpoeng. Tar vi utgangspunkt i DNB sin lånekalkulator for boliglån (DNB ASA, 2017), kan effekten av renteøkningene eksemplifiseres med tall.

Tabell 4: Illustrasjon av endret rentesats på boliglån

Prisantydning bolig	3 000 000		
Lånebeløp	2 000 000		
Opprinnelig rente	2,50 %		
Løpetid	25 år		
Rentesats	2,50 %	3,50 %	6,00 %
Månedlige kostnader*	9 022	10 062	12 936
Differanse		1 040	3 914
Årlig kostnad	108 264	120 744	155 232
Differanse		12 480	46 968
*inkludert avdrag			

Vi tar utgangspunkt i et annuitetslån på kr 2.000.000 med opprinnelig nominell rentesats på 2,5 %. Tabell 4 illustrerer hvordan rentekostnaden vil øke med en rentesats på henholdsvis 1,0 og 3,5 prosentpoeng høyere enn utgangspunktet. Månedlig rentebelastning øker med kr 1.040 når rentesatsen er 3,5 %. Rentebelastningen øker med kr 3.914 når rentesatsen økes til 6,0 %. En månedlig på 3,5 prosentpoeng vil gi betraktelig større problemer for husholdninger enn en renteøkning på 1,0 prosentpoeng. Om andelen problemlån vil bli betydelig større ved en renteøkning på 1,0 prosentpoeng, er ikke nødvendigvis tilfellet. Kostnadene øker marginalt mindre når rentesatsen øker med 1,0 prosentpoeng, i stedet for 3,5 prosentpoeng.

Det er vanskelig å si nøyaktig hvor store problemer husholdninger og foretak kan få som følge av en større rentebelastning når rentesatsen øker med ett prosentpoeng. Dette krever informasjon om total gjeld i forhold til inntekt, både for husholdninger og for bedrifter. Andre faktorer vil også spille inn, som størrelsen på andre faste utgifter. For å anslå virkningen av den forventede renteøkningen, ser vi på Finanstilsynet sin skiftanalyse, talleksempelen ovenfor, forventet økning i styringsrenten, Norges Banks anslag på forventet økning i rentebelastning og bankenes nedskrivningspraksis under ett.

Tabellen ovenfor eksemplifiserer at en renteøkning på tre-fire prosentpoeng vil ha en betydelig større effekt på rentekostnaden, enn en økning på ett prosentpoeng. Tar vi hensyn til at andelen

problemlån økte betraktelig mer under finanskrisen i 2008 enn andelen som antas å øke ved en renteøkning på tre-fire prosentpoeng, synes ikke den forventede økningen på ett prosentpoeng å være stor nok til å slå ut i betydelig høyere tapsavsetninger. Norges Bank anslår dessuten at total rentebelastning kun øker med to prosentpoeng fra utgangspunktet på fire prosent. Tar vi hensyn til Finanstilsynets analyse, Norges Banks prognoser og talleksempelen ovenfor, synes det rimelig å legge til grunn at økningen i tapsavsetningene i norske sparebanker ikke vil bli vesentlig. Norske sparebanker anses dessuten som forsiktige, og unngår å innvilge risikable utlån. At sparebankene anses å ha en streng nedskrivningspraksis, med overdrevne fremfor underdrevne nedskrivninger, indikerer at andelen problemlån vil øke mindre enn det gjennomsnittlige nivået presentert av Finanstilsynet for norske banker generelt. Dette bidrar trolig til å redusere effekten av å implementere IFRS 9. For husholdninger kan dessuten forhold som allerede lav rentebelastning og høyere inntektsvekst redusere effekten av en økt rentesats. For bedriftskunder kan vekst i BNP i Fastlands-Norge og vekst i eksporten indikere at lønnsomheten generelt øker i foretakene, noe som vil redusere utslaget av en økt rentebelastning. Tar vi alle forholdene i betraktning, anser vi at en forventning om moderat økning i utlånsrenten ikke vil medføre vesentlig høyere tapsavsetninger i finansregnskapet til norske sparebanker i 2018.

Delkonklusjon "Økte nedskrivninger?"

En signifikant økning i kredittrisikoen til finansielle eiendeler, vil gi en betydelig høyere tapsavsetning. Det er hovedsakelig forventninger om betydelige negative endringer i makroøkonomiske forhold, deriblant økt styringsrente, som vil gi utslag i signifikant høyere kredittrisiko. Økonomien forventes å være stabil på implementeringstidspunktet, og fremtidsutsiktene tilsier at det foreligger få forhold som i fremtiden kan trigge kredittrisikoen til utlånene betydelig. At styringsrenten forventes å øke med ett prosentpoeng fra 2019 til slutten av 2020, synes ikke å ha stor nok effekt på utlånene til at tapsavsetningene øker. Renteøkningen må, i følge våre antagelser, være større for å gi betydelig utslag. Grunnet prognoser om stabile markedsforhold fremover, forventer vi at sparebankenes tapsavsetninger ikke vil øke vesentlig når IAS 39 blir skiftet ut med IFRS 9.

8.3 Stemmer sparebankenes vurdering av effekt?

Generelt har de norske sparebankene som er notert på Oslo Børs uttrykt at de forventer mer volatile resultater og en økning i tapsavsetningene som ikke er vesentlig. De vurderer størrelsesmessig effekt på tapsavsetningene generelt annerledes enn det europeiske banker gjør. En undersøkelse gjennomført av European Banking Authority (EBA) av 58 europeiske banker, viste at bankene i gjennomsnitt forventer en økning på 18 prosent i sine tapsavsetninger som følge av implementering av IFRS 9, noe vi anser som en vesentlig økning (EBA, 2016, s. 8 & 10).

Det er flere grunner til at forventningene til de norske sparebankene skiller seg fra forventningene til bankene i undersøkelsen. Forskjellige forventninger kan blant annet skyldes at undersøkelsen var basert på en nedskrivningsmodell med forenklinger, og at den fant sted på et tidspunkt hvor det var større uroligheter i økonomien (EBA, 2016, s. 7). Den norske økonomien har bedre fremtidsutsikter i dag enn den europeiske hadde på undersøkelsestidspunktet (Norges Bank, 2016, s. 6). Ettersom den nye standarden krever at kredittrisiko skal reflektere forventninger om fremtiden, måtte de europeiske bankene ta hensyn til mindre stabile fremtidsutsikter enn de norske sparebanker måtte i sine prognoser. Mindre optimistiske syn på økonomien fremover kan derfor være en driver til forventninger om høyere tap i europeiske banker. Undersøkelsen er dessuten basert på et større utvalg av banker i hele EU, inkludert store forretningsbanker (EBA, 2016, s. 11). Forretningsbanker er generelt mer risikovillige enn sparebanker, noe som gjør at deres porteføljer er mer eksponert for risiko og svingninger i økonomien. Dette er forhold som kan bidra til at de europeiske forretningsbankene i undersøkelsen forventer en større økning i tapsavsetningene sine enn de norske sparebankene gjør ved implementeringen av IFRS 9.

Vi kom frem til samme konklusjon som de norske sparebankene. Sparebankenes vurdering av forventet effekt på tapsavsetningene, synes å være riktig med hensyn til fremtidsutsiktene som foreligger per dags dato. At den norske økonomien generelt er, og forventes å forbli, stabil i årene fremover, gjør at vi forventer en mindre effekt. Det virker trolig at sparebankene har lagt tilsvarende forventninger til grunn i sine beregninger. Deres vurdering av ikke-vesentlig økning er dessuten gjort på bakgrunn av egne interne data på for eksempel kundenes risikoprofil og historikk. Sparebankene kjenner selv til egen nedskrivningspraksis, og vet hva de legger til grunn av hensyn og forutsetninger på utlånene sine. Selv har vi lagt til grunn at sparebankene i utgangspunktet er risikoaverse, noe som vil bidra til å redusere en eventuell

økning i tapsavsetningene ved implementeringen. Vi oppfatter at sparebankene har lagt til grunn samme betraktning ved at deres forventninger ligner våre.

Sparebankenes forventninger til mer volatile resultater, stemmer med de mulige konsekvensene vi fant i drøftelsen for bruk av tre-stegsmodellen i IFRS 9. Dette er den generelle oppfatningen blant banker og fagpersoner, og er en følge av blant annet PiT-beregninger som utgjør grunnlaget for å vurdere størrelsen på kredittrisikoen, og at mer framoverskuende forventninger øker usikkerheten til tapsestimatene.

Delkonklusjon “Stemmer sparebankenes vurdering av effekt?”

De norske sparebankene forventer mer volatile resultater og en ikke-vesentlig økning i tapsavsetningene. Dette samsvarer med våre konklusjoner.

8.4 Implikasjoner av mer usikre estimater

Det ble tidligere i oppgaven poengtert at IFRS 9 sin nedskrivningsmodell vil gi et mer tidsriktig bilde av den økonomiske situasjonen, fordi nedskrivningene vil ta hensyn til konjunktorene og derav gjenspeile den økonomiske virkeligheten på rapporteringstidspunktet. I en resesjon vil foretak beregne sine kredittap basert på hvilke effekter de forventer, før faktiske objektive bevis foreligger. I IAS 39 kan ikke nedskrivninger føres før det foreligger en tapshendelse som kan vinkles mot et kredittap. At mer usikkerhet knyttet til fremtidige hendelser inkluderes i regnskapet med den nye modellen, betyr at foretakene må gjøre flere beregninger basert på skjønn.

Å benytte skjønn i estimeringen av fremtidige kredittap, gjelder uavhengig av hvilken nedskrivningsmodell man benytter seg av. For å beregne størrelsen på kredittapet, må sparebanken estimere de fremtidige forventede kontantstrømmene. Disse kontantstrømmene er utgangspunktet for beregning av nedskrivninger i begge modellene. Å predikere noe om fremtiden, vil alltid gi usikkerhet.

I den nye modellen vil foretak benytte ytterligere skjønn i sine beregninger, fordi de skal ta hensyn til forventninger om fremtidige tap før det har inntruffet en tapshendelse som gir indikasjoner på verdifall. Foretakene må dessuten benytte skjønn til å sette definisjoner for mislighold og for signifikant økning i kredittrisiko. Ulike foretak kan ha ulike definisjoner og grenser for disse. IFRS 9 har noen presumpsjoner for øvre grenser som definisjonene bør

holdes innenfor. Presumpsjonen for mislighold er 90 dager etter forfall, og presumpsjonen for signifikant økning i kredittrisiko er 30 dager etter forfall. Dette bidrar til en viss begrensning av skjønn. Sparebankene har ellers spillerom til å sette egne definisjoner og grenser. Dersom en bank har en strengere definisjon på signifikant økning i kredittrisiko enn andre banker, vil denne bankens nedskrivninger være mer sensitiv til endringer i de økonomiske forholdene og forventninger om fremtidige økonomiske forhold. Dette kan igjen medføre at denne sparebanken lettere vil få økte nedskrivninger ved mindre nedgangskonjunkturer. At skjønn kan ha forskjellig effekt på sparebankenes nedskrivninger i IFRS 9, eksemplifiseres under.

To sparebanker har hver sin finansielle eiendel som er tilnærmet identiske med lik kredittrisiko i sin portefølje. Begge eiendelene var i utgangspunktet rangert til kredittrisiko AA. I den neste rapporteringsperioden foreligger det forhold som tilsier at kredittrisikoen har økt, slik at begge eiendelene blir rangert til BB. Sparebankene har imidlertid ulik definisjon på signifikant økning. Den ene definerer signifikant økning som et fall i kredittrangering fra AA til B. Den andre bankens definisjon er fra AA til BB. Grunnet ulik definisjon på signifikant økning i kredittrisiko, vil kun den ene banken få økte nedskrivninger som følge av overgang fra 12-måneders til livstids forventet kredittap. Denne sparebanken har en mer sensitiv definisjon på signifikant økning, og vil i større grad måtte beregne livstids forventet kredittap.

Som vist i eksempelet over, vil ulike definisjoner på mislighold og signifikant økning i kredittrisiko kunne få betydning på størrelsen på tapsavsetningene. Bruk av skjønn kan derfor påvirke både volatiliteten i resultatregnskapet og bokførte verdier i balansen. Kredittrisiko har ikke en tilsvarende rolle i "incurred loss"-modellen, slik at denne effekten ikke påvirker resultatenes volatilitet i dag. Et resultat av økt bruk av skjønn i den nye nedskrivningsmodellen, er at skjønn og ulike definisjoner kan redusere sammenlignbarheten mellom finansregnskapene til sparebankene. Finansielle eiendeler som har lik kredittrisiko, kan ha ulik tapsavsetning tilknyttet seg grunnet ulike definisjoner på mislighold og signifikant økning i kredittrisiko. Hvor stor effekt implementeringen av IFRS 9 vil få for hver enkelt sparebank, vil derfor avhenge av deres definisjon på mislighold og signifikant økning i kredittrisiko. Jo mer sensitiv definisjonen er, desto større kan effekten av implementeringen bli.

8.4.1 Implikasjoner for brukerne

I teoridelen knyttet til det konseptuelle rammeverket, ble det poengtert at finansregnskapet i første rekke skal utarbeides med hensyn til primærbrukerne. Gjeldsinvestorene og egenkapitalinvestorene skal kunne bruke informasjonen i regnskapet til å ta investeringsbeslutninger og kontrollere ledelsens utnyttelse av selskapets ressurser. For at regnskapsinformasjonen skal ha høy nytteverdi, må den, ifølge rammeverket, være både pålitelig og relevant. Vi har her vurdert om den nye nedskrivningsmodellen vil gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne med hensyn til beslutningsformålet.

Finansregnskapet skal gi brukerne fornuftig informasjon som skal gi et godt beslutningsgrunnlag med hensyn til investeringer. IFRS 9 krever mer skjønn når forventede kredittap skal estimeres. Større grad av skjønn i estimatene vil svekke tallenes pålitelighet ved at de blir mindre nøytrale, fordi selskapenes egne vurderinger og tolkninger vil være avgjørende for resultatet. Sparebankene må vurdere egne kunder, anvende egen tapserfaring, benytte egne definisjoner, samt vurdere hvordan prognoser om fremtiden kan forventes å gi utslag på kredittap. Ettersom IFRS 9 er en relativ modell med prinsipper i stedet for regler, kan profesjonelt skjønn medføre at to eiendeler med lik kredittisiko får ulik tapsavsetning tilknyttet seg, slik vi så i eksempelet ovenfor. Påliteligheten svekkes også av at foretak kan feilestimere kredittapene til å være for små eller for store, slik at disse må rettes opp i senere årsregnskap. Lavere pålitelighet i regnskapstallene og mer skjønn i estimatene, gjør det vanskeligere for brukerne å vurdere sparebankene opp mot hverandre. Mindre sammenlignbare tall gir dermed primærbrukerne mindre beslutningsnyttig informasjon.

Når det skal vurderes hvor beslutningsnyttig informasjonen er, må også informasjonens relevans tas i betraktning. Informasjon er relevant dersom den evner å tilføre beslutningsnyttig informasjon. Investeringer med en langsiktig investeringshorisont er mest interessert i fremtidsrettet informasjon, ettersom denne informasjonen gir indikasjoner på selskapets forventede utvikling, og dermed forventede avkastninger. Nedskrivningene har vist seg å ofte komme sent når nedskrivningsmodellen i IAS 39 har blitt anvendt, slik at nedskrivningene ikke var relevant for perioden de ble ført. IFRS 9 vil gi mer tidsriktig informasjon ved at nedskrivningene bedre vil reflektere fremtidsutsiktene til bankenes porteføljer. Regnskapstallene vil derfor gi mer relevant informasjon til brukerne. Den negative siden ved at mer skjønn benyttes, er at det kan gjøres flere feilvurderinger i regnskapet som må reverseres i senere årsregnskap. Vesentlige feil og mangler kan være relevant dersom disse

har evne til å påvirke en beslutning, fordi beslutninger ikke blir tatt på riktig grunnlag. Informasjonens relevans kan av den grunn svekkes ved at fremtidige kredittap i større grad feilestimeres. Selv om mer tidsriktig informasjon styrker informasjonens relevans med hensyn til beslutninger, kan estimeringen av forventede tap i fremtiden gi mindre relevant informasjon, dersom de usikre estimatene senere viser seg å være feil.

En mer prinsippbasert standard åpner for mer skjønnsmessige vurderinger som foretak må ta når de skal estimere forventede kredittap. Større usikkerhet i estimatene reduserer tallenes pålitelighet, men gir mer relevant informasjon for brukerne som tar beslutninger med tanke på avkastning i fremtiden. Sparebankene kan kompensere for mindre pålitelig informasjon, og dermed mindre sammenlignbare tall i finansregnskapene, ved å øke informasjonsverdien i notene sine. Ved å forklare brukerne hva de har lagt til grunn i sine estimater, kan brukerne i større grad forstå hvorfor nedskrivningene i noen sparebanker er høyere enn i andre. Gode noteopplysninger vil således kunne redusere den negative effekten på informasjonsverdien forårsaket av lavere sammenlignbarhet og større usikkerhet i estimatene.

Delkonklusjon “Implikasjoner av mer usikre estimater”

IFRS 9 krever at foretak bruker mer skjønn i sine nedskrivningsvurderinger enn det som kreves i IAS 39, ved at de blant annet må sette egne definisjoner for mislighold og signifikant økning i kredittrisiko. At det vil benyttes mer skjønn i IFRS 9 i forhold til i IAS 39, vil kunne gi mindre sammenlignbare tall. De norske sparebankene kan derfor oppleve ulike effekter av å implementere IFRS 9 i 2018.

Mer skjønn og mindre sammenlignbare tall vil gi brukerne mindre pålitelig informasjon som de kan benytte i sine beslutninger. Ettersom investorer ønsker avkastning på sin investering, er de interessert i å få informasjon som kan gi en indikasjon på fremtidig utvikling. Informasjonen i regnskapet blir derfor mer relevant og beslutningsnyttig ved at IFRS 9 i større grad gir informasjon som er mer framoverskuende. Sparebankene kan kompensere for lavere pålitelighet ved å øke omfanget av informasjon i notene sine.

9. Avslutning

I denne masterutredningen har vi vurdert hvordan sparebankers tapsavsetninger på finansielle eiendeler forventes å bli påvirket av den nye standarden for finansielle instrumenter som skal implementeres 1. januar 2018. For å belyse dette temaet, har vi tatt utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvordan vil skiftet fra IAS 39 til IFRS 9 påvirke tapsavsetningene i norske sparebanker?

Nedenfor vil de viktigste funnene i oppgaven bli presentert. Videre vil også svakheter ved oppgaven og forslag til videre forskning presenteres.

9.1 Konklusjon

For å svare på oppgavens problemstilling, har vi sett på forskjeller mellom dagens standard og den nye standarden. Hovedforskjellen mellom standardenes nedskrivningsmodeller er at IAS 39 sin modell krever objektive bevis på verdifall, mens IFRS 9 sin modell bygger på forventninger om fremtiden.

IFRS 9 sin nedskrivningsmodell består av tre ulike nivåer, såkalte steg, som de finansielle eiendelene skal plasseres i, avhengig av endring i kredittrisiko og objektive bevis. Finansielle eiendeler skal først plasseres i steg 1, men flyttes til steg 2 dersom kredittrisikoen har hatt en signifikant økning siden førstegangsinnregningen. Alle finansielle eiendeler skal ha en tapsavsetning tilknyttet seg fra innregningstidspunktet når IFRS 9 anvendes, noe som ikke er pålagt i IAS 39. I steg 1 skal tapsavsetningen tilsvare 12-måneders forventet kredittap, og i steg 2 og 3 skal tapsavsetningen settes til livstids forventet kredittap. Når det foreligger objektive bevis på verdifall på én enkelt eiendel, skal den finansielle eiendelen vurderes individuelt og plasseres i steg 3.

For finansielle eiendeler som vil plasseres i steg 1 og 3 i IFRS 9 sin nedskrivningsmodell, vil økningen i tapsavsetningene til sparebankene ikke bli vesentlig. Tapsavsetningene vil imidlertid øke betydelig når eiendeler plasseres i steg 2, grunnet overgang til livstids forventet kredittap. Nedskrivningsmodellen i IAS 39 kan på sin side ikke ta hensyn til den signifikante økningen i kredittrisikoen på tilsvarende måte. Dette skyldes at modellen ikke kan ta hensyn til alle de forholdene som øker kredittrisikoen signifikant, da nedskrivningene begrenses til å se på forventede kredittap som kan utledes fra en historisk tapshendelse. Ettersom

nedskrivningsmodellen i IFRS 9 kan ta hensyn til flere økonomiske forhold, og får et skifte fra 12-måneders til livstids forventet kredittap, vil tapsavsetningene på eiendeler som plasseres i steg 2 i IFRS 9 være vesentlig høyere enn tapsavsetningene for lignende eiendeler i IAS 39.

Det som blir avgjørende for om tapsavsetningene til sparebankene vil øke, er om mange finansielle eiendeler eller grupper finansielle eiendeler vil få en signifikant økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregningen. Makroøkonomiske forhold vil spille en betydelig rolle når det skal avgjøres om kredittrisikoen har økt signifikant. Drøftelsen fokuserte derfor på om det kommer til å foreligge forhold i årene fra 2018 til og med 2020 som antyder at mange finansielle eiendeler skal plasseres i steg 2.

Den norske økonomien forventes å være stabil i 2018, uten noen underliggende faktorer som tilsier at mange finansielle eiendeler vil få en signifikant økning i kredittrisikoen sin. Prognoser frem mot 2021 legger til grunn at forholdene kommer til å forbli stabile. Den eneste faktoren som per dags dato synes å kunne øke kredittrisikoen signifikant, er en forventning om økt styringsrente fra 2019. Økt styringsrente vil videre øke sparebankenes utlånsrente. Ettersom Norges Bank ikke forventer at denne økningen vil bli større enn ett prosentpoeng mot slutten av 2020, synes ikke effekten på kundenes utlånsrente å være stor nok til å gjennomgående øke kredittrisikoen signifikant på sparebankenes porteføljer. Dette henger sammen med at sparebankene antas å ta mindre risiko og strekker sine nedskrivninger innenfor hva som er tillatt etter IAS 39. Dette vil redusere konsekvensene av å bytte nedskrivningsmodell. Vi konkluderer med at tapsavsetningene ikke forventes å bli vesentlig høyere ved skifte av standard.

Beregningen av sannsynligheten for mislighold tar hensyn til konjunktursvingninger. Ettersom denne størrelsen er en del av grunnlaget for å avgjøre når kredittrisikoen øker signifikant, vil PiT-beregninger medføre at finansielle eiendeler hyppigere flyttes mellom steg 1 og 2. Skjønn og konjunktursensitive beregninger medfører at sparebankenes nedskrivninger, og dermed resultater, vil bli mer volatile.

Etter å ha vurdert forventet effekt av implementeringen av IFRS 9, synes sparebankenes forventninger å være realistiske. Vi anslår at tapsavsetningene trolig kommer til å øke, men at denne økningen ikke vil være vesentlig. Årsresultatene forventes også å bli mer volatile som følge av mer volatile nedskrivninger. Det blir imidlertid nødvendig å benytte mer skjønn i

nedskrivningsvurderingene. Effekt av implementeringen kan derfor variere mellom sparebankene og føre til mindre sammenlignbare resultater.

9.2 Svakheter ved oppgaven

En svakhet med oppgaven er at vi ikke har innsikt i sparebankenes interne modeller for nedskrivning eller detaljert informasjon om bankenes nedskrivningspraksis. Vi fant det lite trolig at vi ville få tilgang til slik sensitiv informasjon, og dette har lagt begrensninger på dybden av analysen vår. Vi har heller ikke praktisk erfaring som er relevant for vår problemstilling. Dette er bakgrunnen for det teoretiske utgangspunktet i oppgaven. Eksemplene er lagt opp til å være så praktiske som mulig, men bærer preg av å være gjort ut fra et teoretisk perspektiv, og vil derfor ikke nødvendigvis stemme helt overens med reelle situasjoner. Manglende innsyn i sparebankenes data og kundebase har dessuten medført noe spekulering for å kunne vurdere forventet effekt av implementeringen.

Dataene benyttet i oppgaven er sekundærdata, og er redegjort for i metodekapittelet. Informasjonen som er hentet fra årsregnskapene, er ikke utarbeidet med formål om å gi detaljert informasjon om nedskrivninger tilpasset vår analyse. Vårt inntrykk har vært at sparebankene ikke har ønsket å gi ut mer informasjon om hvilke forventninger de har til implementeringen av IFRS 9 enn hva som ble gitt i årsrapportene for 2016. Vi har derfor ikke gjennomført andre former for innhenting av data til analysen.

Vår konklusjon er i stor grad basert på Norges Banks prognoser for perioden fra 2018 frem til 2021. På samme måte som IFRS 9 krever at sparebankene benytter skjønn for å anslå fremtidige kredittap, har vi benyttet skjønn for å vurdere forventet effekt av implementeringen. Prognoser kan endres, noe som vil kunne gi en annen konklusjon enn den som vi har kommet frem til.

9.3 Forslag til videre forskning

Det nærmer seg dato for implementering av IFRS 9. Et forslag til videre forskning kan derfor være å studere hvilke effekter skiftet faktisk får på tapsavsetningene. Forventede effekter av implementeringen kan da sammenlignes med de faktiske effektene på tapsavsetningene, for å se om tapsavsetningene økte vesentlig eller ikke.

Det kan også være interessant å se på hvordan tapsavsetningene er i sparebankenes årsregnskaper for 2017 i forhold til regnskapene for 2016, ved å benytte tilsvarende metode som vi benyttet i den praktiske analysen. Det forventes at sparebankene i løpet av 2017 og starten av 2018 får mer informasjon om hvilke effekter de kan forvente, fordi IT-systemer for å beregne nedskrivninger i IFRS 9 skal være implementert før publisering av årsregnskapet for 2017. Dette kan gjøre at de justerer tapsavsetningene sine etter den oppdaterte forventningen allerede i 2017. Undersøkelsen kan også se på om sparebankene gir mer detaljert informasjon om sine forventninger.

Dersom forholdene er, som anslått av Norges Bank, stabile fra 2018 til og med 2020, kan det i tillegg være interessant å studere hvordan norske sparebanker håndterer sine tapsavsetninger i en eventuell fremtidig nedgangskonjunktur. Tall på nedskrivninger fra denne perioden kan da eksempelvis sammenlignes med nedskrivningene fra en tidligere historisk periode med tilsvarende nedgangskonjunktur-mønster hvor IAS 39 ble anvendt.

Litteraturliste

- Aurskog Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Aurskog : Aurskog Sparebank.
- Barth, M. E., & Landsman, W. R. (2010, 6. mai). *How did Financial Reporting Contribute to the Financial Crisis?* Hentet 24. april, 2017 fra https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1601519
- Bjørnstadjordet, A., Jensen, R., Kamp, B., Schwencke, H., & Skisland, B. (2013). *Finansielle instrumenter, Rengskapsmessig behandling innenfor GRS, IFRS og IFRS for SMEs*. Oslo, Norge: DnR Kompetanse AS.
- Bolghaug, E. (2012, 25. januar). *Lykkelige tar mindre risiko*. Hentet fra <http://forskning.no/naeringsliv-psykologi/2012/01/lykkelige-tar-mindre-risiko>
- Camfferman, K. (2014). *The emergence of the 'incurred loss' model for credit losses in IAS 39*. Hentet 21. april, 2017 fra https://www.researchgate.net/publication/256056848_The_Emergence_of_the_'Incurred_Loss'_Model_for_Credit_Losses_in_IAS_39
- Deloitte AS. (2016, 21. januar). *Ny tapsmodell i IFRS 9 - Hva nå?* Hentet 24. april, 2017 fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifrs-9.html>
- Deloitte. (2011). *IFRS 9 Impairment Survey 2011 - A changing landscape*. Hentet 21. april, 2017 fra IASplus: <https://www.iasplus.com/en/binary/dttpubs/1108bankingsurvey.pdf>
- Deloitte. (2017). *IAS 39 — Financial Instruments: Recognition and Measurement*. Hentet 24. april, 2017 fra IASplus: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias39>
- Deloitte Belgium. (2014). *IFRS 9: Financial Instruments - Overview of the new requirements*. Hentet 24. april, 2017 fra <https://staff.blog.ui.ac.id/martani/files/2017/02/Financial-instrument-Deloitee.pdf>
- DNB ASA. (2017). *Lånekalkulator*. Hentet 10. mai, 2017 fra https://www.dnb.no/privat/laan/kalkulator/boliglaan.html?WT.ac=Seksjon-pm_Laan_boliglaan-kalkulator_hover_nk
- Ernst & Young AS (EY). (2015). *Fem ting du bør vite om nye regler for nedskrivning av utlån (IFRS 9)*. Hentet 24. april, 2017 fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-fem-ting-om-IFRS/\\$FILE/EY-5-ting-om-IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-fem-ting-om-IFRS/$FILE/EY-5-ting-om-IFRS.pdf)
- Ernst & Young (EY). (2014). *Impairment of financial instruments under IFRS 9*. Hentet 24. april, 2017 fra

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/\\$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf)

European Banking Authority (EBA). (2016, 10. november). *Report on results from the EBA impact assessment of IFRS 9*. Hentet 15. mai, 2017 fra <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1360107/EBA+Report+on+impact+assessment+of+IFRS9>

European Commission. (2004, 19. november). *Accounting standards: Commission endorses IAS 39*. Hentet 21. april, 2017 fra http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-1385_en.htm?locale=en

Farbrot, A. (2011, juni). *Sparebankene lurer teorien*. Hentet fra <https://www.magma.no/sparebankene-lurer-teorien>

Finanstilsynet. (2016b, 29. november). *Finansielle utviklingstrekk 2016*. Hentet fra https://www.finanstilsynet.no/contentassets/23a4d3291d0c4446a4a18da51f4d0afb/finansielle_utviklingstrekk_2016.pdf

Finanstilsynet. (2016a, 13. desember). *IFRS 9 EU-godkjent*. Hentet 24. april, 2017 fra https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2016/ifrs-9-eu-godkjent/?_t_id=1B2M2Y8AsgTpgAmY7PhCfg%3d%3d&_t_q=+Artikkelarkiv+Aktuelt+2016+4_kvartal+IFRS-9-EU-godkjent&_t_tags=language%3ano%2csiteid%3aa8eaa5fa-3972-4b80-a00d-e1b3af02de78&_t_ip=158.37.130.26&_t_hit.id=FT_EpiServer_Models_Pages_News_NewsPage/_b1327171-b6f6-4d2c-9842-50b51833e3e6_no&_t_hit.pos=1

Finanstilsynet. (2017, 23. februar). *Økte utlånstap og svakere resultater i bankene*. Hentet 2. mai, 2017 fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/pressemeldinger/2017/okte-utlanstap-og-svakere-resultater-i-bankene/>

Forbrukerrådet. (2017). *Sjekkliste før du låner*. Hentet 28. april, 2017 fra <https://www.forbrukerradet.no/forside/okonomi-og-betaling/bank/sjekkliste-lan/>

Gaston, E., & Song, I. W. (2014). *Supervisory Roles in Loan Loss Provisioning in Countries Implementing IFRS (Working Paper)*. IMF. Hentet fra <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14170.pdf>

Gripsrud, G., Olsson, U., & Silkoset, R. (2010). *Metode og dataanalyse* (2. utg.). Norge: Høyskoleforlaget.

Høland og Setskog Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Bjørkelangen: Høland og Setskog Sparebank.

Helgeland Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Mo i Rana: Helgeland Sparebank.

- IASB. (2003). *IAS 32: Financial Instruments: Presentation*. Hentet 5. mai, 2017 fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2017/ias32.pdf>
- IASB. (2005). *IFRS Standard 7: Financial Instruments: Disclosures*. Hentet 5. mai, 2017 fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2017/ifrs07.pdf>
- IASB. (2010). *The Conceptual Framework for Financial Reporting*. Hentet 3. mars, 2017 fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2017/conceptualframework.pdf>
- IASB. (2011, 18. februar). *IAS 39: Financial Instruments: Recognition and Measurement*. Hentet 24. april, 2017 fra http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias39_en.pdf
- IASB. (2011). *IFRS Standard 13: Fair Value Measurement*. Hentet 24. april, 2017 fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=16044&sidebarOption=UnaccompaniedIfrs>
- IASB. (2013). *Snapshot: Financial Instruments: Expected Credit Losses*. Hentet 5. mai, 2017 fra <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/financial-instruments-a-replacement-of-ias-39-financial-instruments-recognition/impairment/exposure-draft-march-2013/documents/ed-impairment-snapshot-march-2013.pdf>
- IASB. (2014). *IFRS Standard 9: Financial Instruments*. Hentet 23. april, 2017 fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=16040&sidebarOption=UnaccompaniedIfrs>
- IASB Foundation (IASB). (2007). *Insight - The journal of the IASB and the IASB Foundation*. Hentet 24. april, 2017 fra http://www.ifrs.org/Archive/INSIGHT-journal/Documents/Insight_Q307.pdf
- IFRS Foundation. (2014a, 24. juli). *IASB completes reform of financial instruments accounting*. Hentet 4. mai, 2017 fra <http://www.ifrs.org/Alerts/PressRelease/Pages/IASB-completes-reform-of-financial-instruments-accounting-July-2014.aspx>
- IFRS Foundation. (2014b). *Project Summary - IFRS 9 Financial Instruments*. Hentet 24. april, 2017 fra <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognition/Documents/IFRS-9-Project-Summary-July-2014.pdf>
- Jæren Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Bryne: Jæren Sparebank.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo, Norge: Abstrakt forlag AS.
- Johansen, E., & Jacobsen, D. H. (2017, mars 31). *Bankene tar ikke lett på risiko*. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2017/03/bankene-tar-ikke-lett-pa-risiko/>

-
- Kabureck, G. (2016, 21. juni). *The case for principle-based accounting*. Hentet fra <http://www.ifrs.org/Features/Pages/The-case-for-principle-based-accounting-.aspx>
- KPMG AS. (2016, 17. juni). IFRS 9 Imipriment - Dekker dine modeller de nye kravene? Oslo, Norge: KPMG AS.
- KPMG IFRG Limited (KPMG). (2014, september). *First Impressions: IFRS 9 Financial Instruments*. Hentet 24. april, 2017 fra <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2014/09/first-impressions-IFRS9.pdf>
- KPMG IFRG Limited (KPMG). (2016). *KPMG - Implementing IFRS 9: Considerations for systemically important banks*. Hentet 24. april, 2017 fra <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/quick-guide-to-gppc-paper-on-ifrs9-implementation-june-2016.pdf>
- Kvifte, S., & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utg.). Oslo/Savanger, Norge: Den norske Revisorforeningen.
- Kvifte, S., Tofteland, A., & Bernhoft, A.-C. (2011). *Finansregnskap - god regnskapskikk og IFRS* (2. utg.). Bergen, Norge: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Lindblom, T. (2001). *Returns and Risks in Scandinavian Banks** (Avhandling). *Gothenburg School of Economics and Commercial Law*. Hentet fra <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/2648/1/LinblomReturs.pdf>
- Madsen, R. (2015, januar). *Ny IFRS for finansielle instrumenter*. Hentet fra <https://www.magma.no/ny-ifrs-for-finansielle-instrumenter>
- Melhus Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Melhus: Melhus Sparebank.
- Myrset, O. (2016, 4. august). *Slik har oljeprisen beveget seg de siste to årene*. *Sysla*. Hentet fra http://sysla.no/2016/08/04/oljeenergi/slik-har-oljeprisen-beveget-seg-de-siste-to-arene_138353/
- Norges Bank. (2016). *Finansiell Stabilitet 2016*. Hentet 24. april, 2017 fra http://static.norges-bank.no/contentassets/ab1612d0f7aa45a8976ce687bcf25620/finansiell_stabilitet_2016.pdf?v=03/09/2017123539&ft=.pdf
- Norges Bank. (2017). *Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 1/17*. Hentet 24. april, 2017 fra http://static.norges-bank.no/contentassets/e6f32a816e5340c280de3f91eb907227/ppr_1_17.pdf?v=03/28/2017090205&ft=.pdf
- Pettersen, L. I., Moen, G. (2017, 24. januar). *IFRS 9 – Den nye nedskrivningsmodellen for utlån i banker*. Hentet fra <https://home.kpmg.com/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2017/01/ifrs-9-den-nye-nedskrivningsmodellen-for-utlan-i-banker.html>

- Picker, R., Clark, K., Dunn, J., Kolitz, D., Livne, G., Loftus, J., & Van der Tas, L. (2016). *Applying IFRS Standards* (4. utg.). Storbritannia: John Wiley and Sons, Ltd.
- PricewaterhouseCoopers (PwC). (2014, 13. august). *In depth: IFRS 9 – Expected credit losses*. Hentet 24. april, 2017 fra <http://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/in-depth/us2014-06-ifrs-9-expected-credit-losses.pdf>
- PricewaterhouseCoopers (PwC). (2015, 1. november). *Forenklet IFRS - hva, hvem og hvordan*. Hentet 21. april, 2017 fra <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/forenklet-ifrs-hva-hvem-og-hvordan.pdf>
- Sandnes Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Sandnes: Sandnes Sparebank.
- Schultz, J. (2016, 20. september). *Her er grafen som «skriker boligboble»*. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <http://www.dn.no/nyheter/okonomi/2016/09/19/1157/Boligmarkedet/her-er-grafen-som-skriker-boligboble>
- Skue Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Nesbyen: Skue Sparebank.
- SpareBank 1 BV. (2017). *Årsrapport 2016*. Tønsberg: SpareBank 1 BV.
- SpareBank 1 Nord-Norge. (2017). *Årsrapport 2016*. Tromsø: SpareBank 1 Nord-Norge.
- SpareBank 1 SMN. (2017). *Årsrapport 2016*. Trondheim: SpareBank 1 SMN.
- SpareBank 1 Østfold Akershus. (2017). *Årsrapport 2016*. Moss: SpareBank 1 Østfold Akershus.
- Sparebanken Møre. (2017). *Årsrapport 2016*. Ålesund: Sparebanken Møre.
- Sparebanken Sør. (2017). *Årsrapport 2016*. Kristiansand: Sparebanken Sør.
- Sparebanken Vest. (2016). *Årsrapport 2016*. Bergen: Sparebanken Vest.
- Sparebanken Øst. (2017). *Årsrapport 2016*. Hokksund: Sparebanken Øst.
- Standard & Poor's Financial Services. (2017). *S&P Ratings*. Hentet 8. mai, 2017 fra http://www.spratings.com/en_US/understanding-ratings
- Statistisk Sentralbyrå (SSB). (2017, 1. februar). *Lønn, alle ansatte, 2016*. Hentet 10. mai, 2017 fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/lonnansatt/aar/2017-02-01>
- Sundberg, J. D., & Lorentzen, M. (2016, 7. juli). *Ny Norske Skog-revisor krever nedskrivninger*. *E24*. Hentet fra <http://e24.no/boers-og-finans/norske-skogindustrier/ny-norske-skog-revisor-krever-nedskrivninger/23738078>
- Totens Sparebank. (2017). *Årsrapport 2016*. Lena: Totens Sparebank.

-
- van Mourik, C., & Walton, P. (2014). *The Routledge Companion to Accounting, Reporting and Regulation*. London og New York: Routledge. Hentet fra Google Books: https://books.google.no/books?id=uS4iAQAAQBAJ&pg=PA329&lpg=PA329&dq=ias+39+temporary+standard&source=bl&ots=dAzJDwIROJ&sig=flogJxhqqCmBsE6FtbLE4ySsuL0&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwiW_OnJ6drSAhVEFiwKHVRKAuMQ6AEILDAC#v=onepage&q=ias%2039%20temporary%20standard&f=false
- Visjø, C. T. (2017, 2. januar). *Ferske tall: Oljespekulanter mener oljerallyet vil fortsette i 2017*. E24. Hentet fra <http://e24.no/energi/olje/ferske-tall-oljespekulanter-mener-oljerallyet-vil-fortsette-i-2017/23886901>